

Censura.

S

rent ac desperarent: Quis autem amare potest quem horret.
 Vic in euangelii secundū Marcū Paraphrasi primā,
 sit Erasmus epistolā ad Franciscū Christianissimum
 Gallorū regē, quæ moralis mihi uisā est, & perutilis,
 ad cōmouendos principū animos, ut postis inimici
 tūq; ac quæstionibus, pacis & amicitia omnibus stu-
 dijs fœdera disquirant ac persequantur: nec in ea quicq; qd non sit
 omnū moribus conductibile offendi, præter id uerbū quo sic ait,
 Bonā quampiā spem mihi præbet, q; uideā sacras literas, sed præ-
 cipue nouū testamētū, sic teri manibus omnū etiā idiotarū, ut hi q;
 diuinorū uoluminū scientiā profitentur, nō raro sint impares i con-
 gressu. Mihi uero uel illud argumētō est à plurimis legi noui testa-
 menti libros: q; cū tot uoluminum milia singulis annis in publicū
 emittant typographi, tamen tot officinæ nō sufficiunt emptorū u-
 uiditati. Ita Erasmus, ubi quantū fallatur & fallat, ex superioribus
 satis cōstare putō, & utinā nō docuisset experientia: quot peccata
 in idiotis quos non satis modeste tradidit Erasmus in cōgressu nō
 raro superiores ipsē esse qui diuinorum uoluminum scientiā profici-
 tur, id est theologis doctoribus eiusmodi lectiōne promouit dæ-
 mon. Cū aut in eplā uia decretali ita legatur. Inhibemus quoq; ne
 cuiq; laicæ personæ liceat publice uel priuatim de fide catholica dis-
 putare. Qui uero contra fecerit, ex cōmunicationis laqueo innode-
 tur. Videat Erasmus q; schismaticū sit idiotis, quasi gloriæ dare: q;
 de sacris literis disputando aduersus illarū professores cōgredi præ-
 sumant, qd plane uitio debet illis uerti, nō uulber, sed qd uti super-
 bū & seditiosum rei q; christiana non parū noxiū ex cōmunicatio-
 nis cōmereat censurā. Ceterū hoc omisso ad Paraphrasim cōuersi
 dicimus in primis, ipsius autorē nō ex euangelio habuisse, aut sacris
 euangelij doctoribus, q; uetus instrumentū euangelij nomine sit
 appellandū, quanto minus gentiliū legislatorū & philosophorum
 scripta: dici debuerunt eorū euangelij. Dein impietate quō care-
 re poterit, qd dicit Erasmus: Euangelij Moysi & prophetarū, le-
 gislatorū apud ethnicos & philosophorū euangelio certius eēt,
 q; solidior: Cū horū ad diuinā autoritatē qd genus est totū uetus
 testamētū: nulla proportio uel Erasmo teste: qui philosophorū
 tū & cæterorū gentiliū scripta, uana esse, fallacia & diluta fatetur).

De hæreti. in
 sexto capite,
 Quicumq;.

esse potest. Si profecto hæc non sit admittenda locutio. Euangeli-
 ca seu diuina ueritas certior est atq; solidior falsitate: nec recipi de-
 bet p̄sens Erasmi comparatio, quando tamen ista magis noīm ratio-
 nes concernere uidentur: lectior illa uti liberet, accipiat. Non ita
 aut liberū esse lectori cenfeo admittere, qd subiunxit Desiderius,
 scilicet euāgelij illud Moysi & prophetarū præparasse tantū ad co-
 gnitiōē ueritatis, ac plus habere terroris q; lætæ promissionis, &
 sequuntur. Nepe antea iam sæpius probatū est, legē quā deus po-
 pulo suo dedit p̄ Moysen, & cæteros prophetas, & Saluatorem
 Christi promississe, & illā obseruātibus cū temporalē tū æternā feli-
 citatē, eandēq; peccata omnia pœnitentibus diluissē: hoc est (sicut
 & de Christi euāgelio dicitur) efficacissima ut delerent: prouidisse
 remedia. Quo aut sermone magnificētius ac clementius potuisset
 deus populo illi suā cōmendare bonitatē ac misericordiā: eo q; ait,
 Ego sum dominus deus fortis zelotes, faciens misericordiā in mis-
 lia his qui diligunt me, & custodiunt præcepta mea. Asserere de-
 niq; hoies sub illa lege non potuisse à peccatis temperare, & proin-
 de non superfuisse illis, nisi ut horrerent & desperarent: falsum eē,
 & erroneū, ac in legislatorē deū blasphemū, plus satis ex p̄cedentū
 bus liquet.

V

Exo. 20,

Prop. 100

¶ Iohannes hoc habebat uetuste legis: q; exitiū minitabatur oibus
 ni mature respicerent. Hoc habebat noue legis: q; nō uocabat ad
 uictimas aut holocaustomata, non ad uota leu ieiunia: sed ad bap-
 tismū & pœnitudinē uitę prioris: q; nunciabat iā ad esse cle-
 mentissimū illum Messiam, qui gratis omnibus condonaret om-
 nia peccata fiduciam omnem in se collocantibus.

¶ Magis dubio procul ad euangelicā legē pertinebat, q; Iohānes
 omnibus minitabatur exitiū ni respicerent mature, q; ad uetustā.
 Est em̄ illud expressum Christi uerbum, quo ait nō semel. Nisi pœ-
 nitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Ut uero permittim
 Erasmo, q; est certum esse cuiq; perito in theologia debeat Iohan-
 nē cūctos ad se ueniētes ad integrā legis suę monuisse & fuisse hor-
 tatū obseruātū, q; uictimas & holocausta mādabat offerri: ob id tū
 nō in cōgruū est dicere, illū haud uocasse ad uictimas, &c. q; inui-
 tabat ad noua Christi sacramēta: Ita duo q; adiecit, ceu ad hereses Lu-
 theri attinētia, penitus refutāda, propter rationes antea sæpius pdu-

Censura.

X

Lucæ. 15

Etas decernimus, uidelicet q; neq; ad uota seu ieiunia uocabat Iohānes: & q; Chrīs oibus gratis cōdonaturus erat omnia peccata.

Prop. 101.

Censura.

Roma. 7.
Psal. ja.

¶ Iohānes inter legē Moyſi carnalē, & legē euāgelicā ſpūalē mēdius interuenit, quo facilius hoies à carne ad ſp̄m tranſfigurarent. ¶ Veterē legē uocās Erasmus carnalē: p̄lo Paulo plane diſſentit ait, ſiquidē ille, Scim? em̄ quia lex ſpūalis eſt: ego aut̄ carnalis ſum, & iteq;. Lex quidē ſanctā: & mandatū ſanctū, & iuſtū, & bonum, Itē & Pſalmiſtā dicenti, Lex dñi immaculata conuertens animas, Dicens p̄terea Iohāne interueniſſe mediū, quo facilius homies à carne ad ſp̄m tranſfigurarent: manifeſte innuit oēs q; ſub illa ueteri lege uixerūt, aut ſalutē tūc uiuebant, carnales fuiſſe, aut ſecundū carnē uixiſſe, qđ in fide erroneū eē, ſapiffime iā eſt monſtratū. Et mirū quidē hoies iſtos dū iſtiusmodi ſermonibus euāgelii nūq; à p̄bis nimis laudatū eſſe cōtendūt, quaſi ſolū ſpiritualia querat exercitia, ac nulli ſubditā penitentię ſeruituti libertatē, non auſerita tem uitæ mandet, aut ſatiſfactōnis opera (Hinc qui huiusmodi exercentur: corporales iudicant non ſpiritualis, ſeruos non liberos:) non attendere Iohāne Baptiſtā, qui non ſub euangelio, ſed Moyſi ſi lege uixit: nullū chriſtianū ſpiritualiorē fuiſſe, neminē illo uitam duxiſſe magis auſterā. In ſuperioribus aut̄ oſtenſum eſt, beatos patriarchas, prophetas, ac alios iuſtos oēs qui Chriſti p̄ceſſere aduentū, minime ſcđm carnem uixiſſe, ſed ſecundū ſp̄m, quēadmodum ſecundū ſp̄m ſub lege noua uixerunt apoſtoli & ceteri iuſti.

Prop. 102.

Censura.

Roma. 7.

¶ Lex Moyſi, ſuis umbris, uiciniſ ac terroribus fecit hypocritas. ¶ Propoſitio hæc, Deo legis uetultæ auctori impie blaſphemā irrogat. Alioqn̄ ſi eā cenſet q; recipiendā: nec certe hanc declinare poterit: Deus uel Chriſt; fecit hypocritas: & euāgelii eius, Non ita ſane loqui præſumptioſus eſt, cum em̄ dixiſſet. Inuentum eſt mihi mandatū quod erat ad uitā: hoc eſſe ad mortē, nā peccatū occaſio: ne accepta per mādātū ſeduxit me, & p̄ illud occidit. & paulo poſt Quod ergo bonū eſt, mihi factū eſt mors, reſpondet dicens. Abſit quaſi diceret: q; plus data lege q̄ antea peccem, quia ſcilicet ut naturalis tranſgreſſor ſum legis ita & ſcriptæ, q; ſim hypocrita, Deo inobediens ac ſuperbus: hoc non facit lex, quoniam omne prohibet crime uo admittere, & debita p̄ſtitit admiſſum p̄na. Non fecit ergo lex hypocritas: plus q; euāgelium.

¶ Ad Moſaicę legis æſtimationē fortaiſſe aliqui iuſti ſunt: ad euāgelicę legis exactiōne peccatores ſunt omnes homines.

¶ Cū eadē oino ſint mox p̄cepta in Moyſi lege & Chriſti, quicūq; ſcđm euāgelicę traditionis exactiōne p̄c̄tores ſunt: & ſcđm ueteris legis æſtimationē p̄c̄tores quoq; ſunt necelle eſt, Vnde aduerſus Manichæos, q; & ipſam Moyſi legē nō à deo datā impie contendebāt, & oēs qui ſub ea uixerāt ſanctos dānabant, Auguſtinus agens: ſic uno ait loco. Quæcūq; in nouo teſtamento p̄cepta ſunt: nō ſolū ibi, ſcilicet in ueteri lege, mādata: ſed etiā à ſanctis uiris omni uigilantia cōpleta ſunt. Dicere aut̄ p̄ter Chriſtū & ſanctā eiꝰ matrem aliquos illo tempore fuiſſe, qui non erant peccatores: in præcedentibus hæreticum eſſe comprobatum ſatis eſt.

¶ Friget quicqđ humanū eſt, q̄ies diuina uirtus exerit ſuā potētā.

¶ Quatenus humanis propoſitio hæc detrahit inſtitutus aut doctrinis: ſuperius iam damnata eſt ut Lutherana.

¶ Rogemus nos qui ſumus in eccleſia Ieſum, ut dignē meticolos, ſos, litere affixos, cæremonijs addictos, ad libertatē euāgelicā erigere: qđ nō in hoc ualet ut licentius peccemus: ſed ut alacres ac uolētes obeamus munia charitatis euangelicę.

¶ Articulus iſte Lutheranorū libertatem manifeſte fouet, qua nullis eccleſiæ cæremonijs deſerre uolunt, nullis teneri hominum legibus, nullis quoq; eccleſiæ religari edictis.

¶ Deus à peccatoribus nec holocaustomata requirit, nec donaria: tantum agnoſce morbum, & confide de medico.

¶ Lutherana hæc aſſertio: crebrius antea reiecta eſt & conſutata.

¶ Quo propior eſt deſperatiō p̄c̄tor̄ reſpiciēs: hoc ſaluti uicinior eſt. ¶ Neq; ueritati cōſentaneū eſt qđ hic dicitur: neq; auctoris alijs aſſertis. Porō centies cū Lutheranis p̄dicat peccatori maxime & p̄ ceteris ut iuſtificet, fiducia eē neceſſariā, illāq; (mō aſſit fides) ſuſſicere. Quo igitur peccator reſpiciēs deo ſidentior eſt: hoc reuera eſt ſaluti uicinior, quo aut̄ ſidentior eſt: longius à deſperatiōe abeſt. Nō cohærent itaq; ſibi iſta, quo propior eſt deſperationi p̄c̄tor̄ reſpiciēs: hoc ſaluti uicinior eſt. & quo eſt deo fidens amplius peccator reſpiciēs: ſaluti eſt propinquior, uerū aut̄ iſtud eſt: illud uero oino falſum. Alioquin uera hæc erit aſſertio, deſperans ſaluus eſt: cum ſit per ſe in ſalutate nota, Si p̄fecto uerū eſt peccatorem eo

Prop. 103.

Censura.
A

Li. de fide cōtra Manichæos, ca. 2. part. operum. II.

Prop. 104.

Censura.
B

Prop. 105.

Censura.
C

Prop. 106.

Cap. 2.

Censura.

Prop. 107.

Censura.
D

saluti plus accedere, quo desperationi uicinior est: si in desperatione est, in salute esse eum oportet, quod erroneum esse plane constat.

Prop. 108 ¶ Christus dicens paralytico, Condonatur tibi peccata: relaxat ueruerſa, nec ulla præteritoy meritorum mentio, nec ulla sacrificio rum aut satisfactiois exactionis tantum fidutiæ fit metio, satis factio scilicet: qui se illi cum plena fiducia ostendit.

Censura. ¶ Etiam hæc propositio ad Lutheri pertinet errores in præcedentibus reprobato.

Prop. 109 ¶ Ut cibus corporis nõ cõfert iustitiã: ita nec ieiuniũ. ac sepe fit, ut uelcens iustior sit ieiunãte. tristitia sunt ieiunia quæ præscribit lex, & ob hoc ingrata deo qui diligit bilarem datorem.

Prop. 110. ¶ Qui sciens sese in hisce rebus esse liberũ, & ex charitate sua sponte ieiunãtis lætus & alacer ieiunat, non quia sic præscriptum est, sed quia sic hortatur charitas.

Prop. 111. ¶ Meis discipulis, q̄s in hoc delegi rudes, ut eos ad hãc masculã ac robustã philosophiã institua, nihil istay reḡ p̄scribo, his uelcetes: ab his abstine, nũc quiesce, nũc labora: sic uestire: hoc ne cõtingas illud ne cõtrares, ne sem̄p maneat imbecilles: si me p̄ceptore se) mel didicerint huiusmodi rebus corporalibus fidere.

Censura. ¶ Lutherana sunt hæc oia non semel in superiorib⁹ reprobata, ut dogmata: moribus fidelium uehementer incommodantia, & que schismaticæ per ecclesiam statutus detrahunt, ac laudabili regulatiõ ter in claustris uiuentium statui.

Prop. 112. ¶ Fuit olim tempus quo nulla esset sabbati religio: & futurum est ut uere pijs quibus dies sit æque sacer.

Prop. 113. ¶ Pie uiolat sabbatum, qui uacuus à tumultu malarum cupiditarum, iuuandi proximi studio uiolat sabbatum.

Prop. 114 ¶ Pias est ieiunium: sed fit impia, si qd ad salutem hominis ẽ institutum, uertitur in perniciem corporis & animæ.

Propo. 115. ¶ Res est religiosa uotum, sed fit irreligiosa, quotiens huius seruandæ superstitione reuocatur aliquis ab his quæ propius spectant ad ueram pietatem.

Prop. 116. ¶ Sancte facit qui donum offert ad altare, sed prophanium est donum, quod offertur irreconciliato proximo.

Prop. 117 ¶ Recte negligitur color aut forma uestis, q̄ties id comõdũ ẽ hoĩ.

Prop. 118. ¶ Quouis cibi ḡne uelci fas est: quies postulat hominis necessitas.

¶ Callidissima dicendi arte istis sex assertionibus satisfactionis Lutheranae fouet Erasmus uere seruilis libertate: quoad uerũ festorũ obseruantia, canonica ieiunia, religionis uota, formos uestiũ, ac ciborũ delectũ, & satis comiter sibi ius dicens uotare nõ minimo se iustificat, q̄ ipse qui olim beati Augustini regulariũ canonicorũ ordinẽ fuerat soleni uoto professus in cõuẽtu probe regulato, & claustro ualefecit, omnẽq; ordinis et disciplinã reiecit & habitũ. Recte (ing) negligitur color aut forma uestis, &c. Bonũ certe illi fuerat, (si nõ me fallat opinio) nõ irrita facere uerba q̄ de labijs suis p̄cesserat, & ecclesiã quibus incubebat sermonibus ac scriptis instruatam relinquere: q̄ nõ solutus debitis, ad q̄ non tenebatur officijs se totũ dare. Non placet (ait Bernardus) deo quicquid obtuleris neglecto eo ad quod teneris. Existimo aut quia si suũ obsequium uotũ sub obedientia manens pro acceptis talentis: q̄ uere multa illi naturæ & eruditionis dñs dedit) scripisset: nõ permisisset ipm̄ tã perniciõ sapuerorũ moribus in nescio quibus colloquijs familiaribus tradidisse. (A deo enĩ noxia eiusmodi colloquia tandẽ fuerũt à prudentibus cõperta, ut in Angliã regno, eorũ (qd̄ ab Anglo uiro docto & bono accept) lectio penitus interdicitã nuper fuerit) & in cæteris eius scriptis tã impia, absurda, & erronea sparsisse. Non sic quippe delirauerũt in suis claustris scribentes sancti monachi, Bernardus Hugo, Richardus, aliq; innumer. Cõsulo proinde Erasmo, ut ul' senex ad patres sui reuertat ordinis in humilitate & silentio, pro comissis p̄nitentiã agẽs q̄ tũ ualuitõ p̄mitteret: ut facta prius cũ patribus & fratribus suis reconciliatio, sese dei iudicij p̄ eorundem fratruũ suoy preces comõdius ualeat p̄parare, nisi procul dubio sic agat, uehementer illi timẽdũ est. Sed de salute Erasmi hæc sat fuerint: Ad doctrinã regredior, & dico impũ uideri qd̄ dixit, Ihs soli fuisse q̄ nulla erat sabbati religio. Porro à mũdi creatiõẽ diẽ sabbati de suo cultui deputauit ipso teste, q̄ p̄ Moysen scribi fecit. Bene dixit deus diei septimo & sanctificauit illũ, tẽ enĩ inanimatã ut ipsi, locũ, uestes, & eiusmodi, à deo uel eius uicario sanctificari: aliud nõ ẽ, q̄ diuino illa m̄cipare & dedicare cultui, hic sacry seu sanctificatiã à pphano secernit. Qd̄ itaq; deus p̄ se seruuturũ hoi deputauit, oportuit hoĩem ipm̄ ad id eo uti: hoc est illo die oim̄ auctorem rerũ & tẽporũ deũ benedicere & sanctificare, id ẽ bonũ, sanctũ &

Censura.
G

H

I

Gene. 22

beneficium recognoscere, prædicare, & inde gratiæ agere actiones quod in totâ aliquândo fuisse omissum ab humano genere: ueritati scripturæ oino difsonu est. Legis siquid naturæ est, ut hō deo creati tori suo, (sine cuius perpetuo auxilio nec subsistere posset) famulatum tēpore cōgruo impedit. Sabbatū autē à dño ab initio mūdi ad id est dedicatū. Emerariū igitur impediō censi debet, scriberet tēpus fuisse in quo obseruatiō sabbati nulla erat religio, & p̄sertim cum certū sit ex scriptura hoīem ab exordio mūdi ex naturalis eiusdē legis dictamine qđ fides uiuabat, deo facere sacrificia & oblationes solitū fuisse, de Cayn nāq; & Abel ita legitur in Genesios libro. Factū est ut offerret Cayn de fructibus terræ munera dño: Abel qđ obtulit de primogenitis gregis sui, &c. De Melchisedech uero in eodē scribitur lib. qđ erat sacerdos dei altissimi, & p̄pterea sancto patriarchæ Abraham bñ dixit. Sacerdos autē nomē est officij: ad qđ p̄tinet pro alijs deo sacrificare. Omni ergo tpe hō factorē suū per immolationes, sacrificia, & oblationes, sacerdotum ministerio recognouit. Cū autē particulariter (ut p̄fati sumus) ad suū cultū deus sibi impēdendū, sabbatū p̄scripserit: qua temeritate audet nunc homo asserere mundo, fuisse tempus in quo nulla erat sabbati religio, cum hoc à scripturis manifestē discrepet.

Prop. 119
Cap. 5.

Censura.

¶ Ecclesia Christi, neq; surdos, neq; mutos, neq; cæcos, neq; debiles neq; claudos recipit: hōi autem habet synagoga. ¶ Cū hæc nō proprie loquat̄ Erasmus, sed figuratē & moraliter: in eo qđ est recipere id genus hoīes, surdos scilicet, mutos, cæcos, &c. nullū prorsus synagogā inter & Christi ecclesiam nulla differētia ingreditur uniuersi. Et ut nullū admitteret adultū Iudæum, aut alterius sectæ hominē ecclesiæ, ultro baptismi grām requirēt: nisi bñ audientē fidei symbolū, & illud referēdo bñ loquētē, &c. paratumq; sese cōtestantē omnibus parere mandatis fidei & ecclesiæ: quod est nō surdum eē, nō mutū, &c. Ita neq; aduenā quēpiā ad Iudaismū recipiēbat synagoga primores, nisi legis obseruatiā ut indigena p̄fiteret, circūcisionēq; susciperet, & hoc quidē ex lege certo constat. De Achior em̄ oim filioꝝ Amōn principe, ita scriptū legitur

Tunc Achior uidens uirtutem quam fecit deus Israël: relicto gētilitatis ritu credidit deo, & circumcidit carnē præputij sui, & apposuit eū ad populū Israël, & omnis successio generis eius. Quæ itē synagoga habebat cæcos, debiles, claudos, &c. eo ipso non ab ecclesia Christi discrepat, sed omnino similis est. Talibus em̄ abundat (ut prius dictum est) supra modum christianis.

Judith 14

¶ Apostoli duodecim denunciabant omnibus ut poenitentiam agerent ante actorum malorum, neq; quisquam fideret suis factis, sed tantum promissis euangelicis.

Prop. 120.
Cap. 6.

¶ Assertio hæc quoad postremam partem, ut Lutherana, ex se ipse ante productis linquitur reiecta.

Censura.
M

¶ Apostoli euāgelij Christi sui p̄ceptoris adhuc in carne mortali uicē p̄dicantes: nec literas habebat, nec magistratū, nec satellitiū, nec generis claritatē, nec famā, nec auctoritatem, nihil habebat, nisi simplicem fiduciam erga nondum satis cognitum Iesum.

Prop. 121.

¶ Arbitraria hic multa (uelut certa forent) tradit Erasmus: nec satis rei cōsentanea, manifestū est em̄ quia apostolatus summus i ecclesia & tunc erat & nunc est magistratus. Auctoritate igitur euāgelici prædicatores nō carebant: & officio eminenti. Quomō autem obscuri esse poterant & non egregiē celebrati homines, noua mundo & ecclesia quidem proponentes dogmata: quæ insolitorum crebra operatione miraculorum comprobabant? Simpliciter uero falsum est: non habuisse ipsos apostolos, nisi simplicem fiduciam, fidem quippe habebant, charitatem, & opera iustitię deo acceptissima: eratq; illis Iesus cognitus, quantum pro illo statu oportebat, & præfenti congruebat officio.

Censura.
N

¶ Lege euāgelium sincera fiducia, mox sanaberis.

Prop. 122

¶ Ad errorem illum Lutheranium, quo dicitur sola fides & fiducia salutem sufficere, decies in superioribus refutatum: & hæc propositio pertinet.

Censura.
O

¶ Quæ admodū pharissæi & scribæ uiuunt, sic alios instituūt: docentes humanas constitutumculas, quæ neminē cōmendant deo.

Prop. 123.
Cap. 7

¶ Quantum interest inter hominē & deum: tantum interesse debet inter hominum constitutiones & præcepta dei.

Prop. 124

¶ Quod spirituale est, perpetuum est, nec unquam oportet negligi: quicquid corporale est, temporarium est.

Prop. 125

Prop. 126 ¶ Si fas est negligere cæremonias à domino præscriptas, quoties id suadet proximi charitas: quanto minus conuenit ob humanas cõstitutiones uiolare dei præcepta?

Censura . ¶ Et si callidissima arte sint hæc contexta: fouent tamen Lutherana schismata quoad humana iura, pro qua causa aduersus Iacobum Fabrum multa diximus. Quod autem hic asseritur ita populum instituisse

Math. 23 Phariseos & scribas ut uiuebant: plane cõtrariatur Christi sermoni quo ait ad turbas. Super cathedrâ Moysi sederunt scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcũq; dixerint uobis, seruate & facite: sed cetera opera uero eorum nolite facere: dicit enim & nõ faciunt. Quam enim roneu deinde sit asserere, tantum inter hoim lãdstitutiones & dei præpta decere eẽ, q̃tũ ab hoie distat deus: quis nõ ppendit eruditorũ, qui proheronunt, nulla esse posse iustã cuiusq; magistratus sanctionẽ, quæ non utcũq; diuinã includat autoritatem: quod in superioribus non semel deductum est.

Prop. 127 ¶ Filij Israël sunt, quicunq; non meritorum suorum commendatione sibi postulant aperiri regnum cælorum: sed euangelicæ sententiæ uolentia conatur irrumperere.

Censura . ¶ Ad hæresim qua meritis detrahit Luther & Faber, hæc attinet assertio.

Prop. 128 ¶ Quisq; in se perfidia salutis collocarit: pibit, quisq; oibus suis fidei dijs diffusus, se totum in me (ait Christus) cõcecerit: saluus erit.

Censura . ¶ Et hæc propo eandẽ hæresim sup meritorũ inefficacia respicit.

Prop. 129 ¶ Secundũ euangelij una tantũ causa dirimit cõiugij: hoc est uoluntaria cõiugij fides. Vxor enim quæ sui corporis copiam fecit alteri: iam (etiam si non repudietur) desinit esse uxor.

Prop. 130 ¶ Maritus qui sui corporis copiam fecit alienæ: iam ante diuortium maritus esse desit.

Censura . ¶ Vtraq; hæc propositionũ hæretica est, quoniã scripturis superioribus (ubi scilicet eadẽ scripsit Erasmus) citatis cõtradicit, neq; hic sibi quicq; ad distugij loci reliquit Erasmus: cũ ait, mulierẽ nuptã quæ thori nõ seruauit fidẽ uiro, etiã si nõ repudietur amplius nõ eẽ uxor: & uirum pari iure etiam desisse maritũ esse ante diuortium. Si profecto non ita plane sibi aperuisset Erasmus sensum, p̃texere calumniando potuisset, qd cõ ecclesia hac de re fideliter saperet, matrimonij scilicet nõ subsistere altero cõiugum adulterante, quod

ad thori dũtaxat, non autem quoad sacramenti uinculũ. Quando uero hic asserit adulterij simpliciter ditimere cõiugij, ita ut nec subsistat, quis pars innocens fontẽ nõ repudiet, nulloq; facto diuortio p ecclesiã: palã quidnã uellet aperuisset, unde cõstat illũ hæretice atq; schismaticè de matrimonij sacramẽto p suo arbitrio scripsisse. Quod inde cõiungitur, porro in Paraphrasi, ca. 7. primæ ad Corinthios eplæ, sic ad uerbũ inqt Erasmus. Vt uir dñs ne uir uxore reñciat, ob mediocres offensas, unã causam exceptis: si uxor cũ alio rẽ haberet, siue qd tũ exciderit à iure cõiugij quẽ unã pactã sui copiam se alteri cõmunicauit, siue qd iniquũ uideat à quoq; exigere ut cũ ea domũ, lectũ, focũ, ac mēsam habeat cõmunẽ q̃ prodiã cõiugij fide, q̃ nihil est sanctius, turpi adulterio sese admisceat, sic Erasmus. Quomine in hac Paraphrasi quã dudũ ædidit, priorẽ quẽ dicimus hæreticũ esse) sensum locauerit, scdm q catholicus est loco secũdo posuerit dñm. Tm: in his autẽ euangeliorũ Paraphrasis catholicum ipm suo reiecit silentio, & dũtaxat priorẽ tradidit hæreticũ: suo se pugione confodit manifestans electiõẽ propria sese amplecti sensum hæreticum: & orbem docere postergato Christiano.

¶ Qui præmij causa certat non certatur, nisi sciat dandum præmium: is sc̃ptm præmio frustratur.

¶ Lutherana plane e hæc assertio: in superioribus plus satis refutata.

¶ Nouo fessori Iesu Hierosolymam uenienti nouo iumento, id e pullo asinæ opus est. Adiuuant hanc fabulam apostoli: nondum intelligentes quid ageretur. Insterunt pullo sua pallia, ne nudum tergum premeret Iesus.

¶ Esto in seculariũ literis nomen fabula pro historia uere gesta positi cõperiat: quĩ tũ etiã secundũ philosophos gentiliũ, loquendũ est ut plures: Augustinus uero (sicuti in superioribus citatum est) ait: Liberis uerbis loquatur philosophi, nec in reb; ad intelligẽdũ difficillimis offensionẽ religiosarũ aurũ pertineat. Nobis autẽ scilicet diuina eloquia edisserẽtibus, ad certam regulã loqui fas est: ne uerborum licentia etiam de rebus quæ his significantur, impiam gignat opinionem: Dico Erasmus, in paraphrasi san. si euangelij irreligiose Christi mysteria fabulam appellasse. Alioquin & ipse Christus fabulosus dici poterit: quod dubio procul (quãuis de nomine quæstio hic sit) piorum non patienter audient aures.

Prop. 131.

Censura.

Prop. 132.
Cap. II.

Censura.
X

Li. x. de ciui.
cap. 25.

Prop. 133.
Cap. 14
Censura.

¶ Iesus græcæ autor nihil postulat præmij, hic tantum ambitiosus est. ¶ Hic de factio Mariæ Magdalenæ loquitur Erasmus, de quo sic B. Marcus scripsit: Venit mulier habens alabastrum ungueti nardi spicati preciosi: & fracto alabastro effudit sup caput eius. Vult itaq; (quæ tu conjicio) Erasmus Christum ob beneficia Mariæ præfita eiusmodi magnificum pro præmio haud expostulasse obsequium: quod temere assertum est. Illam enim piam mulierem, ut ita ageret, specialiter excitavit dei spiritus. Quomodo ergo illud nõ cuperet Christus, qui de fiderat à quolibet optima fieri? Postulat nimirum deus, ut omnis homo pro acceptis ab eo beneficiis, gratias illi & pietatis repêdat officia: non ut inde ipse proficiat, sed ne creatura per ingratiitudinis vitium deficiat, & sic peccando animam suam conficiat. Quod autem Christum hic dicit Erasmus ambitiosum: ad idem pertinet curiositatis peccatum, quo in præcedente propositione euangelicam historiam hoc nomine, fabula, de honestavit.

Prop. 134 ¶ Quod saxum, quem adamantem non emolliret tanta mansuetudo hominis; qui nutu poterat lædere: Sed hæc magis etiam illum animat ad maleficium.

Censura. ¶ Blasphemiam oino sonat dicere, Christi dei mansuetudinẽ Iudæ animalle ad maleficiũ. Alioquin cessare debuerat Christus ab huiusmodi mansuetudinis erga proditorum exhibitis operibus: quod infanum est cogitare.

ERRORES EX

EPISTOLA ERASMI ADDOMINVM
Cardinalis Grimanũ, pro Paraphrasi in Epistolam B. Pauli ad Romanos excerpti, cù adiectis in eosdẽ Censuris.

Prop. 135 ¶ Ita græcè Romanis locutus est Paulus, ut à merè græcis non factis queat intelligi ob passim admixtam Hebræi sermonis proprietatem.

Prop. 136 ¶ Quod si maxime græca ac purè græca fuisset oratio: multum tamen adhuc difficultatis superesset lectori, quæ cum scriberet apostolus Romanis rudibus adhuc & Christo initiatis, mysteria quædam magis attigit quàm tractavit, & indicavit verius quàm explicuit, videlicet temporariis serviens.

Vm certa tenemus fide, singulos canonicorum seu diuinorum scriptores librorum ad id munus à solo deo quod per eos reliquum doceret mundum selectos fuisse: quæ admodum doctrina quæ literarum tradiderunt monumentis non eorum ut primorum & præcipuorum est autorum, sed spiritus sancti, totiusque sanctissimæ trinitatis, nihilque in ea humanum creditur esse, sed totum diuinum ita sane & de eloquii genere censendum est. Proinde non satis pietati congruit quod hic suæ paraphrasim gloriæ fundamenta iaciens Erasmus, de filo sancti Pauli scribit: inueniens ipsum nec mere nec satis decenter græce scripsisse quasi ratio phrasim ipsius pure humana sit dicenda, & non eam scribere do tuerit locutionis regulam quæ deus illum omnino seruare uolebat. Vnicuique profecto diuinorum scriptorum: sicuti rei enarranda speciale suggessit deus argumentum, ita & qua illud committeret chartis grammatice prout uoluit, dedit. Blasphemiam igitur multum accedit, qui de stilo, quo sacri sunt æditi libri, queritur, deum enim imperitiam infamulat: qui eiusmodi ad illud delegit scribendi & docendi genus, cum quæ facile quolibet alio poterat uti. Videat itaque Erasmus, quomodo sibi cantus dulcedine neruis oibus conciliare studet, qua modestia hic subindicat gratius ac decentius apostolo Paulo seipsum diuinam scribere. Impugnatum autem est, quod subnequit dicere: quod cum scriberet rudibus adhuc, &c. quasi uidelicet minus quod par esset per apostolum deus mysteria tractauerit, hic plane dei consiliarium sese præstat nouus scriptor Desiderius. Mysteria (inquit) quædam magis attigit quæ tractauit Paulus, et à rudibus scribens, quod est prætereundum mysteria huiusmodi notum pro debito fuisse tractata: sed quod Erasmo paraphrasitæ, ut plene res abfoluat, reseruauit de. Viderit ipse si in eo altera nominis Paraphrasitæ ratio uere sit cõperta. est enim notione una, inquit grammatice, ceu iam utcumque meminimus pueris interpres & deprauator: Paraphrasitæ autem dictionum pueria & aliena interpretatio. Hinc & à quibusdam græcisstantiũ theologorum (etsi in plurimis errorum capitibus cõsentiant Erasmo) minime tamen probatur, quod sacros noui testamenti libros ipse Paraphrasitæ differuerit. Si autem hæc in Erasmo merito loquimur: ex sequentibus magis fiet compertum.

¶ Cõpertum habeo quod multos antehac ab electione epistolarum Pauli alienauit tamen sermonis peregrinitas, tamen explicationis & regum difficultas.

Censura.
A

Prop. 137

tās. Quorum uel fastidio uel desperationi hac nostra industria studium succurrit: ita negotiorum temperantes, ut ei qui nolit quicquam in sacris literis immutari commentarii uice sit futurum: rursus ei quæ uacet huiusmodi superstitione Paulus ipse loqui uideatur.

Censura.

B His uerborum lenocinijs, impijssime diuino epistolæ ad Romanos locutionis generi derogat rhetor Erasmus, & quæ libet arrogat sibi non parca indulgentia. Vult enim dictionis eius ratio, antea hac nullos fideles. Apostolicos huius epistolæ sensus accepisse: & opus hanc ob rem fuisse, dei spiritui ecclesiæ (ut quod defuerat suppleret) Erasmus mittere paraphrasem. Per belle satis ac suauiter sibi quidem aggratulatur dicens: Hominum, quos sermonis Pauli peregrinitas, & explicationis acrerum difficultas ab illius lectione alienabat, fastidio uel desperationi hac nostra industria studium succurrere &c. Quis dein non execratur quod decernit paraphrasim suam esse posse commentariorum uice, illis qui non probant in sacris literis quicquam immutari: id est qui nullatenus acquiescunt hominum sensus acceptare pro diuinis? Qui uero (ait) hac uacet superstitione, Paulus ipse loqui uideatur: Nescio si quis hanc possit non detestari blasphemiam. Superstitionem dicit Erasmus, paraphrases suas nolle pro diuinis recipere textibus: cum id uelle, horrenda sit blasphemia: quam certe hic nequaquam declinare ualet. Porro si est eius paraphrasis sermo Apostoli, hoc est si acceptari debet ad quasi Paulus ipse in ea loquitur: finire ut à quoque commentarii solum ducatur loco, blasphemia est: quia quod diuinum est, non ut eiusmodi recipitur, sin humanum est opus: itidem blasphemia dānabilis est, illud quasi ab aplo enunciatum suscipi uelle.

Errores ex argumen

TO QVOD PARAPHRASI IN EPISTOLAM AD ROMANOS PRÆMISIT ERASMUS, EXCEPTIS: cum adiectis in eisdem Censuris.

120p. 138 Actum. 17.

¶ Iacobus minor tæti gentes prius onere legis Mosaicæ ppenmodū liberasset: eē tamen in hac sententia uidetur Actuum. xxi. ut patet à Iudæis exigendam esse legis obseruationem.

Agna temeritate sanctū Christi ap̄lm Iacobū Hierosolymæ ciuitatis episcopū erroris quoad ea que fi dei erant hic arguit Erasmus, illi imponēs qd̄ longe ab illo abfuit, ut post sp̄s sancti in die p̄tecofles receptionē cogitauerit, à Iudæis uidelicet legis exigendā eē obseruatā: quasi ad salutē Iudæis euāgelica lex nō sufficeret nisi & ceremonias ac iustificationes ueteris simul teneret. Hoc sane nūq̄ putauit Iacobus: neq̄ litera B. Lucae id uult rectā intelligentia: cuius q̄ opus habet, illā requirit in probatis eccl̄iæ doctorib̄. Nihil enim aliud profus uoluit Iacobus dicens ap̄lo Paulo: Audierūt de te Iudæi, qui scilicet Mosaicæ legis tenacius amulatores sunt, quā discessionē doceas à Moyse: id est te docere, q̄ p̄ doctrinā Christi uelut sacrilega & quæ nō sit à deo suo data populo, lex ipsa Moyfi dānetur: quæ eius & tunc & antea obseruata, illicita prorsus p̄ euangeliū monstretur, quæ omnia falso per inuidiā Paulo imponerentur. Hinc, ut infirmorū animos sanaret qui sinistre fuerāt sup̄ his imbuti: necessariū suauit Iacobus, ut scilicet populo quosdā legis illius ritus subiret Paulus re ipsa monstraturus nō uerū esse q̄ de eo sparferat rumor falsus. Abfit autē, ut sancti apostoli Iudæis ad salutem putarent necessariam esse eiusmodi rituum obseruantiam. Tantum enim id cupientibus permittebant, propter iustissimas (quas non tacuerunt sancti doctores) causas.

¶ Utilitatem ep̄læ Pauli ad Romanos æquat ac penē superat difficultas: tū quia non alibi est sermonis ordo confusus, nusquam oratio hyperbaticis magis huiusmodi, nusquam antapodotis crebrius inabsoluta. ¶ Vtrū hæc difficultas interpreti aut scribæ Tertio sit attribuēda, an ipsi Paulo: aliorum esto iudicium, ipse sane Paulus agnoscat sermonis imperitiā, licet rerum imperitiā deprecetur.

¶ Hieronymus alias Paulo uindictat orationis artificij, alias admittingene cōstitēs ē corrupto Ciliū sermone nonnihil traxisse uitij. ¶ Alterā (ait Erasmus) difficultatis causam arbitror, q̄ ob rerū inexplicabiliū obscuritatē, nō alia sit crebrioribus impedita salebris aut altioribus interrupta uoraginibus: adeo ut ipse relicto qd̄ instituerat exclamare cogatur: O altitudo diuitiarū &c. sequitur. Quid quæ eādē mysteria prudens sic attingit, ut ceu per transfennā dūtaxat ostendat pro temporum illorum ratione.

Censura.

Actuum. 231.

120p. 139

120p. 140

120p. 141

120p. 142

Censura.

D Quod impiū sit, blasphemū, & in fide erroneū ac superbum dicere, quia utilitate huius epistolæ, scilicet Pauli ad Romanos, æquat ac penè superat difficultas: non est uidere difficile. Qui namq; hæc iuste pendit, mox intelligit, quia & dei spūs & apostoli Pauli, homo miser & miserabilis (quod rhetorica elegantia, ac in uniuersum humanitatis & linguarū præsidij, semetipsum aplo iudicat superiorē, q̄si plus q̄ semideus esset) præceptorē se exhibet, ut deū & eius aplm congruentius loqui doceat, iudicē quoq; diuinorū se cōstituit. Cū autē apls suis Chrīs promiserit, dicens: Dabitur uobis quid loquamini, cōtestans eisdē, & addens: Non em̄ estis qui loquimini: sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Quod in se cōpletū firmat Paulus, Corinthijs loquens his uerbis: An experimentū quæritis eius qui in me loquitur Christus? Referente uero Luca: Dabo (inquit dñs apostolis) uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarij uestr. Quid est quæso Chrm sui euangelij prædicatoribus sapientiam dare: nisi eis ministrare ac suggerere dicendorum argumenta totiusq; doctrinæ summam? Quid est dare os, nisi illam facundiam & dicendi artem qua loquēdo illos uti uolebat, conferre? Ut igitur diuinę sapientiæ quę in apostolis erat, autor primus & principalis spiritus sanctus cū patre & filio est: ita & generis eloquij, illud ergo hic carpens tumēs rhetoricæ & apostoli correctorem sese ac iudicē impie & blasphemē præstat. Non existimet autē id casu accidisse, quod alio & alio stilo aut enunciandi ratione ac genere, canonicorū librorū scriptores fuerint loquēdo & mandando literis usi. Hi scilicet exactius forsan secūdo artem literariam dicentes, illi minus: hi apertius ac planius, illi obscurius & diffusius. Horum namq; causas discere debuerat Erasmus ab ordinis sui patriarcha Augustino: non semel enim ille, & per eum dominus id docuit. In principio siquidem libri secundum de doctrina Christiana ita dicit: Multis & multiplicibus obscuritatibus & ambiguitatibus decipiuntur, qui temere diuinas legūt scripturas, aliud pro alio sentientes, quibusdā autem locis quid uel falso suspicentur, non inueniunt: ita obscure quæsdā dicta densissimam caliginem obducunt, sequitur. Quod totum prouisum diuinitus esse non dubito: ad edomandam labore superbiam, & intellectum à fastidio reuocandā, cui facile inuestigata plerūq; uilescunt.

Matth. 10
1. Cor. 13

E

Cap. 6. parte
operum. 4

Alibi quoq; ait. In omni quippe copia scripturarū sanctarū pascitur aperitis, exerceatur obscuris. Illic fames pellitur, hic fastidiū, sic Augustinus. Quādo igit & sententiarū, & ipsius phrasīs principalis author in diuinis paginis deus est, qua temeritate presumpsit Erasmus orbi p̄dicare, quod utilitate epistolæ ad Romanos, æquat aut penè superat illius difficultas: cū prospicere (si uere humilis fuisset) illico poterat, quā si id uerū est, ecclesiæ dei cōducibilis foret illa nō habere epistolā, ceu prudens pater familias fundā certe nollet sibi, cuius culturæ difficultas æquaret, aut p̄cne superaret inde prouenire utilitatē. Hoc autē de ep̄la ad Ro. asserere, quod si nō plus utilitas ecclesiæ sit q̄ onerosa: quid posset imp̄pius blasphemū dici, superbū ac impiū, sed & plane in fide & moribus erroneū? quonia ex Augustini dictis nūc & certa fidei ratione cōstat: maximā utilitatem obtenuisse doctoribus, qui in ea explananda ep̄stola sudauerunt. Non mō em̄ ex collectis per alios quibus laborauerunt fructibus cōmoda referunt: uerum ex ipsis cultura seu labore ac studijs Immo utilitas quæ doctoribus dū agrum scripturæ anhelādo colunt prouenit: infinitis partibus superat illā quæ ex aliorū profectu confurgit. Prior siquidem propria agricolę est & essentialis: posterior uero solū aduētū. Qui me (inquit scriptura) elucidat, uitam æternā habebunt. Ad merā deinde poetæ, uel oratoris sæculi, periculose pertinet uanitatē: quæ impudētè adiecit noster rhetor, dicit sui causam signās, dū ait: Quia nō alibi est sermōis ordo cōfusus: & quæ sequuntur. Magnificat quidē iste, quod de diuinis disserendo spernēdū docuit sc̄tus & uere magnus Gregorius, & quod uitio dat Erasmus, magis gloriæ sacrorū tractatorib⁹ uertit ille, sic em̄ Leandro ait. Quæ lo ut huius operis dicta percurrēs, in his uerbis solia nō requiras: quia per facta eloquia ab eorū tractatoribus in fructuosa loquacitatis leuitas studiose cōpescit, dū in tēplo dei nemus plantari prohibet. & cuncti proculdubio scim⁹, quia cū ens in solijs male lætæ segetis culmi proficiūt, minori ple nitidie spicæ grana turgescūt. Vnde & ipsam artem loquēdi, quā magisteria disciplinæ exterioris insinuant: seruire despexi. Nam sicut huus quoq; epistolæ tenor denūciat: nō Metacismi collisionē fugio nō Barbarismi confusione deuito: sitis motusq; præpositionum etiam casusq; seruire contemno, quia indignum uehementè existi-

Li. sermonū
in euāg. se
cū dū March.
sermo. ij. f.

Ecclesi. 24.

f

In calce ep̄la
ad Leandro
ep̄m. plur. su
is moralibus
in lob.

Deute. 16.

mo, ut verba cœlestis oraculi restringam sub regulis Donati. Nec enim ab ullis interpretibus in sacra scripturæ autoritate servata sūt. Hæc Gregorius. Cui accedat Augustinus, quo duorū testimoniā, & talitū quidē virog, validiora sint aduersus novos theologos, qui diuina fastidiūt eloquia, q̄ nō gētilitatis redolēt sonorū gratiam; palearū multū cupiūt; illis magis oblectātur q̄ granis; libentius solia intuent, & ab alijs malitē agendis, q̄ preciosissimū, sed deforme exterius fructū. In dei iudicio autē comperient, an pie ac iuste textibus sacrorū uoluminū munditiem (quā dicūt) locutionū, artēq; seculariū oratorū superaddere debuerint. Vtinam eiusmōi studiū iustā nō meruerint dei indignationē: quādoquidē istud omnino sacrilegū esse uideatur. sed ueniat Augustinus. Is quidē edificerēs illū Ioannis. Qui non ex sanguinibus & c. Sanguines inquit, latinū nō est: sed quia græce positū est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus latine loqui secūdū grammaticos & tamen explicare ueritatē. & paulo post. Non timeamus ergo ferulas grammaticorum, dum tamen ad ueritatē solidam & certiorē perueniamus. Item alibi. Quid ad nos (ait) quid grammatici uelint: melius enim in barbarismo nostro uos intelligitis, q̄ in nra disertitudine uos deserti eritis. Sic ille. Appendat lector q̄ sint hic diuersa & aduerba Erasmi uota ab horum gloriosorū in sancta dei ecclesia doctorum placitis. Irreligiosissime præterea alijs iudicādum linquit: utrum sermonis huius epistolæ difficultas sit Aplo, an interpreti attribuēda, aut tertio. i. Pauli uni discipulo, qui tertius uocabatur, cuius manu & calamo epistolam scribendo usus est dicēans Apostolus: quasi infideliter quæ dicebat per Paulū spiritus sanctus exceperit notarius Tertius, aut retulerit interpretes, aut quod concipiebat scribendū Apostolus, propter in eruditionē græci sermonis apostolē nesciuerit explicare. Agnoscit, dicit Erasmi sermonis imperitiā Paulus, sic quippe loqui, in deum est blasphemare, qui (si uere loquitur Erasimus) hominem non nisi imperite scientem loqui, super cæteros sui euangelij præconem fecit, quis autem hoc ferat patienter? Non ergo dedit Paulo (sicuti & alijs) os ad loquendū, sed dūtaxat sapientiā, quod asserere, & hæreticū Hæc & blasphemū. Quis enim uno in loco scripserit Paulus dicens:

Ioan. j. Tracta. 2. sup Ioannem.

Sermo. 3. sup Psalm. 36. F.

z. Corin. ij. Esti imperitus sermone, sed non scientia, unde putauit rhetor iste

tenere Apostolū, quasi absolute fateretur se nō satis cōmode sapientiā (quæ in eo diuina erat) ad aliorū frugem scire uerbis exprimere, quod sicuti pbatū est, omnino blasphemū cœseri debet. Nō tamē id illis uerbis prætendebat Apostolus Paulus, utpote qui nō arrogāter, sed pro testimonio ueritatis, ad eorū quibus scribebat saluē, eodē dixit loco. Existimo em̄ nihil me min⁹ fecisse à magnis Apostolis. ex hoc quippe ybo colligitur euidētē. Aplm Paulū nullo cæterorū imperitiorē in sermone fuisse Apostolorū. qd̄ oino certum teneri inde probatur, q̄ in Apostolicis Actibus his uerbis legitur: Turbæ cum uidissent quod fecerat Paulus: leuauerūt uos. Act. 14. cem suam Lycaonice dicentes: Dij similes facti hominibus, de se deserunt ad nos, & uocabant Barnabam Iouem, quia scilicet Pauloseruit erat: Paulum uero Mercurium, quoniam ipse erat dux uerbi. Quid q̄so sibi hæc uolunt: nisi q̄a propter loquēdi elegantē stilum Paulū suspicati sunt homines eū esse qui apud Gētilēs eloquentiæ deus credebatur nomine Mercurius, q̄ scilicet pulchre doceret sua facundia loqui, & elegantia paucis communi. Eiusmōi sane fuisse credendus est Paulus, id est minime imperitus sermone. Alioquin non diceretur dux uerbi, neq; ei antonomatice apostolatus officii concessum fuisse diceretur, ut quod ab executiōis officio sumitur. Debuit igitur Erasimus hæc perpendere, & cū non uiderentur in superficie conuenire cum præscripto uerbo. Esti imperitus sum sermone: scrutari ac medicare à sc̄tis ecclesiæ doctoribus sanā illius intelligentiā, quod quia neglexit, audiat uel nunc restū uerbi illius sensum. Ita quidē super eo B. scribit Ambrosius. Quod sanctus Aplos Paulus Corinthijs scribit: Esti imperitus sermone, & c. nō ad apostolos pertinet, quia non erāt eloquentes, utpote sine literis, pleni tamen spiritu sancto: sed hos tangit, quos præferebant Corinthij causa accurati sermonis, cū in religione uis sermonis necessaria sit, nō sonus dulcis. (Quomodo autē se humiliat, ut imperitum se esse dicat in sermone, & ubi est illud quod Festus ait. Paule multa literæ & c. Hoc ergo dicēs, nō se loqui nescire uoluit intelligi: sed propter eos qui nō per fidē, sed per eloquentiā commēdati uolebant. Hæc Ambrosius. Cui & sanctus subscribit A. 2. thanasius, dicēs. Cum hanc sibi dicendi peritiā (de qua loquēs Apostolus ait: Esti imperitus sermone, sed nō scientia) præcipue glo

Act. 14.

Act. 26

z. Corin. ij.

ria ducerent falsi apostoli; ostendit hic Paulus nihil se ruditate de fugere, quin uel maxime de hac gloriari. Sic Athanasius, B. uero Hierony. in Apli persona ait: Et si imperitus sum sermone, sed nõ scientia, non sicut isti, qui cum sint scientia imperiti, in sermone tumido gloriantur. Per hæc beatorum Ambrosii, Athanasii, & Hieronymi uerba liquet, non simpliciter Apostolum sermonis fuisse imperitum, neq; id ipsum uoluisse, dum ait: Et si imperitus sermone, sed pseudoapostolos refellens, qui totam suorum collocabant uim sermonum in accurata dictionis fucatione, quasi suppositiue arguit, nihil de se asserendo quoad hoc, sed ait: Et si ut iactant aduersus nos falsi prædicatores, sumus eis sermone inferiores, non tamen scientia. Videat proinde rhetor Erasmus, ne fortassis hoc nostro sæculo in eorum successerit pseudoapostolorum locum, contra quos agebat Paulus indigne ferens, q̄ Euangelicæ doctrinæ uim aut efficaciam in sermonis collocarent proprietate & elegantia. Illos profecto Euangelicorum sensuum peruersores uideatur aperitissime restaurasse nunc Erasmus ipse, & sui similes, qui in eloquijs sacris uerborum lenocinia non esse queruntur, & ea præsumunt illis superaddere. Quod autem de Hieronymo hic miscet Erasmus, eum, scilicet, quatenus ualet sibi fuisse contrarium insinuas, quoad apostoli dicendi artem, quomodo id dicere debuerit ipse uideat. Ad præscriptas quoq; impietates addens ait: In hac ad Ro. epistola ob rerum inexplicabilem obscuritate &c. Quasi beatus Paulus humano, ut Erasmus, sensu fuerit describere aggressus, q̄ explicare nequirit, quod cogitare, rursus inmanis est blasphemiam uero pertinenter subiungit Paulum, ceu explicandæ rerum arduitate superatum, ab instituto destitisse, & hinc fuerit clamare compulsus. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei, imò q̄ blasphemum & impium &c. per se notum satis est. Illic enim de prædestinationis negocio, de arbitrii libertate, & contingentia rerum agens A. postolus, q̄ illa paucis sunt intelligibilia, & re uera mirandum in modum diuinam commendans sapientiam, quæ lucem habitat inaccessibilem, non autem ex toto pro edisertis per eum in ipsa epistola exclamauit: O altitudo diuitiarum &c.

2. Tim. 6.

ERRORES EX
PARAPHRASI ERASMI, IN EPISTOLA Pauli ad Romanos excepti, cū adiectis in eisdem Censuris.

¶ Malum à principe gñis humani ortū in uniuersam posteritatem dimanauit, dum nemo nõ imitat̄ primi parētis exemplum.
¶ Adam dum non obtemperat præcepto dei, plurimos traxit in peccatum, autæ transgressionis imitatores.

¶ Vm per has assertiones præterit ad Erasmus in posteris, seu filijs primi in hois Adæ, pctm̄ originis aliud nõ eẽ nisi imitatioẽ exempli Adæ, itolerabiliter errat. Qm̄ si admittat originale peccatū esse hm̄õõ primi hominis (q̄ actū pprio dei transgressus est madatū) æmulationem, in homine nullum erit pctm̄ quousq; ad etatē pueniat, in qua peccare pprio motu possit, & de facto peccet. Nõ igit̄ erunt pctõõ res paruuli, etiã nõndū baptizati, qñ quidem nulla in eis est imitatio exempli hois primi. Non sunt ergo filij iræ, qd̄ plane hæreticū esse, in superioribus satis monstratum est.

¶ Non est modo periculum, ne peccatum uos nolentes in pristina retrahat seruitutem. Quandoquidem iam non estis obnoxij legi, quæ cupiditates irritabat potius q̄ coercerat, sed gratiæ dei.

¶ Cum lex quæ cupiditates irritabat hoiemq; in peccati seruitute traheret uel nolentē. Hæc sit: Nõ cõcupisces, sicuti docet Apl̄s: Peccatū nõ cognouit, (supplendū, tam pfecte) nisi p legē. Nã cõcupiscentiã neciebat, nisi lex diceret: Nõ cõcupisces. Et hæc ipsa lex in hoie dū uiuit manet, uana cõfidentia & falso loquit̄ Erasmus, dicēs: nõ esse periculū &c. Nemo em̄ nõ eĩlli obnoxius legi. Alioqn̄ falsum erit, qd̄ Apl̄s de se loquēs ait: Inuenio igit̄ legē uolenti mihi facere bonū, qm̄ mihi malū adiacet: quia, scilicet, cõcupisco etiã nolēs hoc est, motus naturæ corruptæ ppenh̄ in illicita p̄ter rōnis iudicium: insurgunt in me nolētē. Et iteg: Video aut̄ aliã legē in membris meis, repugnantē legi mēt̄is meę, & captiuantē me in lege peccati, quæ est in mēbris meis. De hac aut̄ lege Galathis scribens ait Paulus: Spiritu ambulatē, & desideria carnis nõ p̄ficietis: Caro em̄ si cõcupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē. Hæc em̄ si

Prop. 143
Cap. 5

Prop. 144.

Censura.
L

Prop. 145
Cap. 6

Censura.
Rom. 7.
M

Rom. 7.

Gala. 5.

bi inuicem aduersant, ut non quæcunq; uultis illa faciatis, id est, si-
cet mecum omnẽ concupiscẽtiã motum deuitare exoptetis; p huius
tamen mortalitatis stata hoc assequi nõ ualemus. Concupiscẽtiã
eterni legi in pœnam primi peccati obnoxii q̄dũ mortales su-
mus, retinemur. Videat itaq; Erasmus si sese pbauit ab hac lege li-
berẽ usq; adeo, ut nõ sit obnoxius legi quæ cupiditates irritat. Ali-
ud autem est (norit ille) non esse sub lege, sicut Romanis dixit ipse

Rom. 6. **Aplust:** Nõ em̄ sub lege estis, sed sub gratia. & aliud: Obnoxii eẽ
corruptæ naturæ legi, id est, inclinationi corpori inseparabiliter ad-
herenti. Porro esse sub lege, est uniuersæ legis ueteris p̄scriptis q̄
ad obseruantiam eorũ, se teneri existimare: eaq; ppter pœnã, for-
midinem obseruare, sicuti prædictũ in superioribus est. Obnoxiiũ
uero esse legi, ut hic p̄tendit Apl̄s, aliud nihil est, nisi in carne mor-
tali uiuere, quæ concupiscẽtiã nunq̄ non est subiecta. Vnde fit ut
in his uocabulum lex non una sit ratione positum, sed uaria.

120.146. **Hoc magis abstinentium est à peccatis, quod iam ad bene faci-
endum non cogimur p̄scripto, scilicet legis, id est, præcepto,
sed meritis & amore prouocamur.**

Censura. **¶** Quod in hac p̄positione p̄tendit Erasmus, legem Christi p̄fectos,
id est, Christianos, non cogi & teneri p̄ legis mandata ad recte agen-
dum, quasi iam solis meritis & amore sint omnes ad bene facien-
dum prouocandi, & non etiam comminationibus suppliciorũ, legis
p̄scriptorũ, id est, præceptorũ, transgressoribus debitorũ, trahendi
& compellendi: p̄inde ac si p̄ istud Apostoli uerbum: Sciens hoc,
quia lex iusto non est posita, ipse uellet iustos nullis obnoxios esse
legibus: hærefum est una, in sacro Viennensi concilio, contra Be-
guardorũ sectam olim damnata, & p̄ Lutherũ hoc sæculo imp̄missum
re restaurata, contra quam nos in superioribus nõnulla diximus.

1. Tim. 1.
In Clemente
de hæreti. ca.
ad nostrum.

120.147. **His qui deo seruiunt, non ut merces debita, sed ut beneficium à
prospitio patre, reponitur immortalitas.**

Censura. **¶** Assertio hæc Lutherana, in superioribus fr̄q̄nter reprobrata fuit.
120.148. **¶** Lex Christi quæ spiritualis est, & uitæ parens efficacior ac uis
Cap. 8. **¶** arix, liberauit nos à lege peccati, & à morte huius comitæ.

Prop. 149. **¶** Lex Moyſi quatenus carnalis est, inefficax erat, nec liberare po-
terat à lege peccati.

Prop. 150. **¶** In una Moyſi lege duæ leges sunt. Altera crassa & carnalis, alte-

ra spiritualis. Prior illa legis pars Moyſen habet autorem; & ut
perpetua non est ita parum efficax ad præstandam salutem.

¶ Carnalis illa iudæorũ lex aduersatur Christo, & à Christo auo-
cat, & ob id mortem parit, uidelicet pugnans cum eo.

¶ Non pauca in his quatuor p̄positionibus catholica ueritate
pugnancia complectit Erasmus, quorũ fere in superioribus p̄nos
O mentio facta est. In primis quantum res postulat reprobatum est,
qđ hic iteĩ statuerẽ fatagit, scilicet nos Christianos p̄ legem euan-
gelicam liberatos à lege peccati, & à morte, peccati indiuicua
comite. Sapienter enim dicitur esse legem peccati, de qua loquit A po-
stolus: somitem esse, seu instar brutorũ ad concupiscendum, p̄nita-
tem, à qua nullum omnium præter Christum dominum, & eius bea-
tam parentem docere potest Erasmus, ullo unq̄ tempore fuisse, li-
berẽ. Reprobatur in super fatis puto quod subdit; legem Moyſi
quatenus erat carnalis, & c. Blasphemiam autem apte reolet asse-
rere, duas in una Moyſi lege contineri leges & c. qđ illius quam
carnalẽ, sed in una Moyſi lege contineri leges & c. qđ illius quam
carnalẽ, sed in una Moyſi lege contineri leges & c. qđ illius quam
carnalẽ, sed in una Moyſi lege contineri leges & c.

120.151.

Censura.

O

Rom. 7.

¶ Quod est plane quoad hoc
cum Manichæis sapere, & quidem absurdissime. Altera (inquit
Erasmus) Moyſi legis pars, quæ scilicet crassa & carnalis erat Moyſen
habuit autorem, quasi diceret, pars uero q̄ spiritualis erat deũ. Ecce do-
ctores catholici re ipsa in toto legis ueteris instrumẽto præter his-
toricæ narrationes triplicia inuenerunt mandata, moralia, scilicet quæ
naturæ quocq; pertinent legem, & forsitan ista comprehendere uult
Erasmus, partem illam Mosaicæ legis quam uocitat spiritualem,
alia sunt cõrimonialia, & iudicia concernunt tertia. Et quãtum ad
hæc lex uocat uetus, seu antiquata, & p̄ euangelium Christi quo ad
obligandi uim abrogata. Suspicio autem portione hanc legis cras-
sam & carnalem Erasmus appellare, sed qđ impie, iam est dictũ. Cũ
igit fide certum tenet ecclesia, triplicia illa legis mandata, à deo po-
pulo suo per Moyſen & ceteros prophetas tradita fuisse, quod p̄
innumeras monstratur scripturas, quas idcirco prætereo qđ fidelis
nullus hoc inficiatur: manifeste constat hæreticũ esse dicere, unip̄-
tis ueteris legis Moyſen fuisse autorem, & alterius deũ, Blasphemũ
deniq; decernũ ac hereticũ, asserere qđ libet legis partẽ Christo aduer-
sari ab eoq; auocare. Nec est hic scripturis aut rōibus i hæc Erasmi

scripta agendum: sed alijs certe armis. & uehementer admiror si alii cuiuerint ista unq̄ probata: quæ tã manifeste fidei cõtrariant.

Prop. 152

¶ Terra, aqua, aer, ipsa corpora celestia, deniq; & ipsi angeli, non in aliud sunt condita: nisi ut hominũ necessitatibus obseruiant.

Prop. 153

¶ Cũ uniuersus angelorũ pp̄ls n̄ras calamitates ex alto cõtemp̄ans pio q̄q̄ erga nos affectu cõmoueat, & quoad licet nostris malis inuolēcat, nõne uniuersa rerũ natura una nobiscũ gemit, ac parturietis in morẽ optat laborum ac dolorum finem?

Censura.

P

¶ Quod hic de creationis angelorũ sine dñi. s. q̄ nõ fuerit angelica natura in aliud creata, nisi ut hominũ inseruiat necessitatibus: erroneum cũ in philosophia, tũ in theologia est. Porro certa cognoscitur ratio, sine semper esse potiore ijs quæ propter illũ sunt. Si igitur angelus propter creaturã conditus est: dignior ac præstantior illo hõ sit oportet, at quõ istud? Porro cõstat hominẽ etiã Christũ, propter formã serui minutũ paulominus ab angelis fuisse, hoc est naturam humanã sua essentia ipsis angelis inferiorẽ esse. Quoniam pacto ergo à creatore deo statueretur homo angelorũ finis? Cum autẽ sic dicat scriptura, Vniuersa propter semetipsum operatus est dñs, mirabile est absolute scribere angelos nõ in aliud conditos fuisse, nisi ut hominũ necessitatibus inseruiant. Quã autẽ neq; condoleat nobis uniuersus angelorum cõctus, neq; gemat nobiscum: ex superioribus constat, sunt dubio procul eiusmodi cõpassionũ atq; gemituum motus à beatorum statu profusus alieni. Ignoranter igitur & ad scripturas dissentaneæ hæc Erasmius scripsit.

Prouer. 10

Prop. 154.

¶ Sp̄s dei etiã si ipsi uideamus, tamẽ pro nobis interpellat deũ, idq; non humano more, sed gemitibus inenarrabilibus.

Prop. 155

¶ Ipse sp̄s quies interpellat pro sanctis indolescẽs super illos malis, nõ iuxta humanũ affectũ interpellat, s; iuxta dei uoluntatẽ.

Censura.

Q

¶ Quæ in his duabus p̄positiõibus edidit Erasmus, nos contra Iacobũ Fabrũ hoc ipso Apli loco agẽtes, probasse arbitramur, im̄pia esse, blasphemã & hæretica, philosophic q̄q; aduersã. Illic per nos inducta legat, si liber, Erasmus & sui, & perpendat quanta fuerint demonis illusiones seducti, existimãtes cũ Fabro in Apli sensibus ecclesiam ad eos usq; cõcutisse, cõ ipsi (nec immerito quidem) in illis plus talpa cæcutientes uideantur, quod utinam rectis animi oculis aliquando inuuantur.

Confutatio
propõnis 152
& duarum
quæntium

¶ Oportet imaginari ceu geminã iustitiã, alterã cuius author fuit Moyses, alterã cuius author sit Christus, illa constat carimonis, altera fide & obedientia.

Prop. 156
Cap. 10.

¶ Hic uult nos imaginari Desiderius, id est quadã probabilitate tenere ea ac sustinere, quæ in præcedentibus impia esse ac blasphemã monstratũ est, q̄. s. legis carimoniaz author fuerit Moyses, qd plane hæreticum est nedum impium ac blasphemum.

Censura.

ERRORES EX

Epistola Erasmi, ad dñm ep̄m Leodiensem p̄ Paraphrasim in Ep̄las duas B. Pauli ad Corin. excerpti, cũ adiectis in eisdẽ Censuris.

¶ De nascentis ecclesie primordijs admiror prope nihil eẽ proditum historia grauiore, cui tuto possis credere.

Prop. 157.

¶ Dionysius qui in hierarchia secunda, id est ecclesiastica, p̄scos ecclesie ritus satis copiose describit, eruditus recentior quispiam fuisse uidetur, q̄ fuerit Ariopagites ille.

Prop. 158.

Vãm sint hæc falsa, temeraria, & schismatici uicinia: copiose docet Clichtoueus: quibus & astipulantur nonnulla per nos in superioribus cõtra Fabrũ citata. Ex omnibus autẽ liquet hoc Erasmi uerbũ, Eruditus recentior quispiã fuisse uidetur, ita explicandũ, ut dicatur eruditus, i. Lutheranicis & schismaticis, errorumq; ueterum reatoribus, ac inuentoribus recentior. Hi gippe sunt qui antiquis ecclesie ritibus ac disciplinã derogant.

Censura.
R
Cap. 1. primi
sui Anstuth. li.

¶ Vitam quæ Paulus in Epistolis ad Corinthios attigit, ac ueluti per transennam ostendit, de ritibus ecclesie aliquanto copiosius & explanatius tradidisset.

Prop. 159.

¶ Quã circuncise meminit Apostolus de Eucharistia siue Synaxi: q̄si ueritus ne quid de tanto mysterio secus diceret quàm oportet. De quo recentiores quidam, quàm illotis (ut aiunt) pedibus quid non disserunt, quid non diffiniunt?

Prop. 160.

¶ Vitam illud saltem aperuisset Paulus, à quibus, quo tempore, quo cultu, quo ritu, quibus uerbis consecrari soleat panis ille mysticus: & sacrosanctum dominici sanguinis poculum.

Propo. 161

Censura. **S** Hæc omnia impiam olent præsumptionem, præsumptuosamq; impietatem, ac blasphemiam. Ecce homo linguarum & humanarum disciplinarum præsidio bene fultus: (quemadmodum iam diximus) insinuat sapientem Apostolo Paulo, quin & Christo. Porro non obscure subindicat, quia si ad sanctæ trinitatis vocatus fuisset confessorum ut consultius salubrius multo ac celebrius longe commodius dedisset consilium illo quod secutus est Paulus suas edendo epistolæ. Hoc dubio procul prætendunt hæc consultius istius deploratiuæ desideriorum expressiones. Vtinam quæ Paulus attingit &c. quasi humano sensu omnia scribendo egerit, industria que artis quæsitæ: & non fuerit ipse (sicuti & cæteri omnes canonice librorum scriptores) Calamus scribæ ut lociter scribens, id est spiritus sancti. Audiatur ergo pauper, & (ut sum ego) imbecillus homo, qui quasi temeritate, arrogantia quæ cæcatus pendere non ualuit, quorsum quæ hic literis mandauit, spectarent. audiatur inquam ipsum Paulum dicentem sibi: O homo tu qui es qui respondeas deo? & rursus: Quis cognouit sensum domini, aut quis consiliarius eius fuit? quis prior dedit illi & retribuatur ei? En iniquo fert Erasmus animo Apostolum tam perfrictum epistolæ ad Corinthios ab soluisse, tamq; obscure, quæ si reformidaret, de Eucharistiæ mysterijs secus dicere quàm oportet. Quæ nimirum in homine apertam monstrant infidelitatem respondeat proinde eius impissimæ temeritati Paulus, & causam tueatur suam opus est. Responsum sane Apostoli hæc est: Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit: quid me fecisti sic? si quidem sacrilegium, aut impietas, ac infidelitas est, hominem cõqueri de dei operibus alijs ab homine quæ deus fecit, ut de seipso. Diuinum utiq; figmentum est (ut cæteri) secundum naturam Erasmus: Dei itidem opus epistolæ Pauli existit. Deplorans itaq; & condolens ille qd non fuerint pro suo uoto conscriptæ eiusmodi epistolæ, & mundo hoc scribendo: quid agit? Certe ut dei figmentum, deo (qui epistolæ Pauli per illum finxit) dicit. Quid illas fecisti sic? Nullas quippe in Erasmus talibus pro ausis possit plus iusto inuahere, qui taxare spiritum sanctum & eius scripturas, quasi non prout expediebat scripserint, omnium (puto) præsumpuit hominum primus. Viderit autem pro quibus dixerit re-

Psal. 44.

Rom. 9.

Ibid. ca. 11.

T

Rom. 9.

centiores quosdam illotis pedibus nihil de synaxis rationibus ac natura non differuisse desinisse que. Et semetipsum iusta pendat trutina, si forsitan unus sit qui illotus totus de omnibus sacris sententias dicere sit ausus, quanto fidei & pietatis fenore atq; usurum probabit exitus. Dominus omnium nostrum miseratur.

Tradi hominem Sathanæ, tempore Pauli, aliud nõ erat quàm ad tempus uitari à cæteris, quo pudor ad respicientiã adduceret.

Dicens hic Erasmus hominem Sathanæ tradi aliud nõ esse &c. omnino dissentire uidet literæ Apostoli, ubi ita dixit inter ea quæ hæc de re scripsit. Iudicauit cum uirtute domini nostri Iesu tradere huiusmodi hominem Sathanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat. Per hæc namq; uerba, non solum & simplicem præterente Apostolus uidetur separationem peccatoris à cæterorum hominum consortio, non enim eiusmodi euitatione hominum caro interimitur, hoc est affligitur aut cruciatur. Et hanc ob rem secus omnino sacri de hoc Apostoli uerbo loquentur doctores. Principio intueantur (inquit Augustinus) heretici Apostoli dicentem de quodã peccatore. Quæ tradidi Sathanæ in interitum carnis &c. & si noluit mortẽ hic intelligere (fortassis em̃ incertũ est) quãlibet uindictã per Sathanã factã ab Aplo fateantur. Quod nõ eũ odio, sed amore fecisse manifestat illud adiectũ, ut spũ saluus fiat. Item alibi: Possent, inq; Augusti, dicere Satanã omnibus malis hoibus esse peiorẽ. Cui tñ Apl's illi tradidit hoies in interitum carnis, ut spũ saluus sit in die dñi. Itemq; alios, de quibus dicit, qd tradidi Sathanæ, ut discãt nõ blasphemare. Et dñs Chrũs flagellatos expulit de templo improbos mercatores &c. sequit paulo post. Ecce inuenim? Apl'm traditorẽ, & Chrm psecutorẽ, sic Augustin? Hieronym? uero sup hoc Apl's uerbo: Iradere hmõi Sathanæ in interitum carnis. Ut arripiendi illũ, ait, corporaliter habeat potestate, qd dñi uiderit se nec carnis hic, nec in futuro spũs requie habiturũ, de facto pœniteat ut saluetur. Athanasius qdq; his subscribens ait. Sathanæ tradit hõ, ut ipse Sathanas morbo hunc maceret. Nã cũ ex corpore luxuriæ concupiscentiã defluat, debet hoc sane supplicij affici, ut spiritus saluus fiat. In quodam deniq; marginali glossæmate ita legitimus. Hanc potestatem dicitur Apostolus habuisse: ut dum aliquem à stultitiã non posset amouere, diabolo eum uexandum tra-

Prop. 162

Censura. V

I. Corin. 5.

Lib. de serm. do. in monte

Li. 2. contra Petilia. ca. 10. parte ope. 6.

I. Timo. 1.

Ioann. 2.

I. Corin. 5.

deret, quousq; pœnitentiã p̄sistens à malo desisteret. Ecce magno consensu, Erasmi uerbo q̄ ait, tradi hoïem satanæ nihil aliud esse q̄ ad tēpus uitari à cæteris, obstitunt nō spernenda patrū testimonia. Quis autē dicit illud apl̄m in una intelligētia nōnulli sanctoꝝ accipi posse tradiderunt de ea quā eccl̄iæ suæ Ch̄s obseruandã dedit excoꝛicatione dicens: Si eccl̄iam p̄t̄r nō audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, quā hic innuere uidet Erasmus. Neminē tñ sanctoꝝ mōstraturus est, q̄ p̄sumpsit refutare (qđ hic aulus est) eum quē statuisse quantū op̄s est hic nos putamus sensum. Neq; etiã fideliter satis retinet illum q̄ est, ut sic in crimine obstatuū eius, ret fidelis quisq; q̄ in æternum illi nō cōmunicet, nisi dei & eccl̄iæ iussis audierit. Erasmus uero ait, satanę tradi, nihil eē aliud qđ ad tēps uirari à cæteris. Videt itaq; magister in instructis, se ut magistru exaltauerit in eccl̄ia, p̄ arbitrio de quibus uellet ius dicturę, cū ferme in oibus Lutheranorū factioni suppetias ferat.

Prop. 163. Ex ijs quæ Ap̄lus in epl̄e primæ ad Corinthios, ca. vii, scripsit, quædam mea sententia satis (ne dicam plus satis) mordicus tenemus, ueluti de diuortio.

Censura. Hæresim & hic firmare cōtendit Erasmus, quã iam crebro attingimus, & loco ultimo p̄positioibus cxxix. & cxxx. ubi his illa p̄niciose tradidit. Nō igit ei placet qđ Ap̄lus scripsit Corinthiis, dicens: Mulier alligata est legi matrimonio, si quo ad uinculū, quanto tpe uir eius uiuit, q̄ si dormierit uir eius, liberata est, cui aut uult nubat, tñ in dño. Et rursum ijs qui matrimonio iūcti sunt p̄cipio, nō ego sed dñs, uxore à uiro nō discederet q̄ si discesserit, interueniente, si fornicatiois causa, manere inuuptã, aut uiro suo recōciliari. Nō (in q̄) hæc stomacho Erasmi cōgruunt. Hinc de illis (q̄ palam nō ausit ea reñcere) libētissime, si ei p̄ eccl̄asticã liceret disciplinã id facturū) dicit, nos, hoc est eccl̄iæ patres & magistros, plus satis mordicus tenere, quæ p̄ diu ortij causa Corinthiis scripsit Ap̄lus: Sunt aut huc per nos citata, & sequa sunt similia.

Prop. 164. Mihi purioris Christianisimū uidetur, magisq; consentaneum euangelicæ & apostolicæ doctrinæ, si nulli certum cibi genus p̄scribatur, sed admoneantur omnes, ut quisq; pro corporis habitu uescatur, quæ maxime conducunt bonæ ualitudini.

Superstitutionis illius qua cibi decernuntur, extant hisce temporibus non obscura uestigia, plærisque bonam pietatis partem in ciborum delectu ponentibus, quos deus creauit ad uiscendum cum gratiarum actione.

Præposterum est iudicium, nemo fere non grauius crimen existimat die sabbati carnis uesci, quam mendacij uirulentia famã fratris inceslere.

Non quasi anceps in his assertionibus tribus de ieiunijs ac ciborum delectu sancte ac canonicè per eccl̄iam indictis, decernit recens in theologia doctor Erasmus, sed episcopum Christi ordine uicarium compellans, planè quo ad hæc subscribit erroneæ ac schismaticæ Lutheranorum factioni. Cum quanta autem Christianorum iactura ista cum Luthero & Fabro scripserit: iam prochi dolor plus satis notum factum est. Cæterum aduersus hæc iam me iudice non nisi ultricibus dimicandum est flammis: Rationibus enim per Clichtoueuum, nos quoque & alios (quantum poscebat negocium) digladiatum est. Alia prodeant arma necesse est, alioquin de Ecclesiastica actum est disciplina, cuius sese hostes publicitus manifestare non uerentur Lutheranæ sectæ fautores & alii seclæ.

Vtinam Paulus aliquanto plus lucis nobis aperuisset, qualiter extent animæ semotæ à corpore, & ubinam extent, an fruantur immortalitatis gloria, an impiorum animæ iam nunc cruciantur, an eis subueniant nostrę preces, aut alia benefacta, aut indulgentia summi pontificis subito liberentur à pœnis.

Video multos super hisce rebus ambigere, aut certe disputare, quod superuacuum erat, si Paulus aperte diffinisset.

Apostolus ubique uaser est ac lubricus. Et paulopost: Ipse alibi cubi cordatum ac sobrium agit uirum, alibi sumit sibi stultiparumq; sobrij personam.

Hæc omnia ad impietates, blasphemias ac infidelitates pertinet de quibus pauloante sumus locuti, in censura scilicet Propositiois centesimę quinquagesimę nonę, & duarum sequentium.

Finis Annotationum in Epistolam ad Dominum Leodiensem.

ERRORES EX

PARAPHRASI ERASMI, IN EPISTOLA
lam B. Pauli primam ad Corinthios excepti, cum adie-
ctis in eisdem censuris.

Prop. 170.
Cap. 3

¶ Ego (ait Paulus) Chism uobis scopu pposui. Si quis huius exem-
plo doceat innocenter uiuendū, bene merendū & de inimicis, nō sit-
dendū opibus, aspernēdos honores &c. is structura addit Christo
fundamento dignā. Sin humanas addit cōstitutiunculas de cultu,
de uictu, de frigidis cerimonijs, deq; silibus rebus, quas hoies com-
minisci solēt, nō in rem Chri, sed in suā ipsoꝝ gl'iam, aut etiā in q̄stū
ut orsi à tā nobili fundamēto degenerēt in supstitiosos, p̄ p̄is iam
lignum, scœnum, ac stipulam in duxit.

Censura.
A

Væ in huius propositionis posteriori parte dicitur,
scilicet: Sin humanas addit & cætera: planè Luthe-
rana sunt, tricies in superioribus refutata.

Prop. 171
Cap. 6

Censura.
B

¶ Nō habet dignus scdm legem ueterē. si qui uescat
agno paschali, nisi q̄ septē dieb⁹ fermētū nō attigerit
¶ Itēz, hic mōstrat Erasmus, q̄ aut oscitanter aut ignoranter diu-
na hæc edisseruerit. Vigilantius quidē puto eū solijs seu dietōis su-
co stiloq; decorando studuisse, q̄ ne qd p̄ incuriā scripturis aperte
aduersum (cū tñ id uti p̄cipuū, cū primis attendendū fuerat) emitte-
ret. Ecce ex plana cū legis Moyſi, tum euangelioꝝ litera constat,
nō prius deuisse à fermētato pane abstinere Iudæos, q̄ comedere

Exo. 12
re oporteret agni typici carnes. Simul eim incipiebāt azymis, & im-
molato agno uesci. s. decimaquarta die mētis primā ad uesperā. Sic
enim in Exodo legimus: Edent carnes noctē illa assas igni, & azy-
mos panes. Et itēz: Primo mense, quartadecima die mensis ad ues-
perā, comedetis azyma usq; ad diē uicesimā primā eiusdē mensis
ad uesperā. Septē diebus fermentatū non inueniet in domibus ue-
stris & cætera. Vnde & in beato Mathæo dicitur: Prima autem
die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Vbi uis
paremus tibi comedere pascha? Marcus uero ait: Erat autem pas-
cha, & azyma post biduum & cætera. Et rursum: Primo die azy-
morum, quando pascha immolabant, dicunt ei discipuli. Item

Cap. 26

Marci. 14.

Lucas: Venit autem dies azymorum, in qua necesse erat occidipa-
scha. Quando igitur per hæc euidentissime liquet, quod primo &
eodem uespere illorum septem azymorum dierum comedebant
pascha pro sibi diuinitus tradito ritu Iudæi, ita ut non antea tenerē-
tur azymum gustare panem quam agni carnes. Sed (ut sic crasse
loquar) primum licebat faucibus admouere aliquid carniū agni
& continuo azymum panem, ut uno eodemq; bolo utrunq; den-
tibus cibum (ut fit) tererent. Videat. Desiderius quanta in aduer-
tia scripserit, nullum dignum fuisse carniū agni uesci, nisi qui se-
ptem diebus fermentum non attigisset. hoc est, qui septem illis di-
ebus, solis fuisse usus azymis, unde colligitur, non prima die azy-
morum immolatum fuisse agnum, & comestum, sed ultima, quod
est notorie hereticum. Et quantum hoc forte non credat, sed fa-
piat nobiscum Erasmus: ita tamen orbi editis paginis scripfit. Non
parum certe crediderim hisce in rebus expertum fuisse poetam
qui dixit: Membris intus positus delere licebit. Quod non edide-
ris, nescit uox missa reuerti.

Horatius

¶ Ciborum delectus superstitiosum facere potest, pium nequaq;
¶ Christus nullum ciborum discrimen docuit. Proinde temerita-
tis est, si quis homunculus conetur quenquam huiusmodi consti-
tutionibus onerare.

Prop. 172
Cap. a

Prop. 173

¶ Pro suo quisq; corporis affectu uescatur quibus uelit, modo so-
brie parceq; super omnibus gratias agens deo.

Prop. 174.

¶ Lutherana sunt assertiones erroneæ in fide, moribus pernicio-
sæ, atque schismaticæ: quemadmodum in superioribus creberri-
me docuimus. Neque existimet Erasmus se, Fabrum & Luthe-
rum, quod hic & alibi centies statuere contendit quo ad ieiunia &
ciborum delectum, ex Apostoli fermōe (quo hoc in loco ait: Esca
autem nos non commendat deo, neq; enim si manducauerimus,
desiciemus) habere, & ex illo. Non est regnum dei esca & potus,
uel illos: Bonum est gratia stabile cor, non escis, quæ non profue-
runt ambulantibus in eis. Aut ex illo CHRISTI in Mathæo.
Non quod intreat in os coinquinat hominem, confimilibusq; scri-
pturæ sententijs. Absit ut per istiusmodi sancta uerba uoluerit dei
spiritus, eorum primus autor, quod eis sem abutentes peruerse co-
guant, Luther, Faber, Erasmus, & assertatores laudabile non esse

1. Cor. 9

Rom. 1.

Hebræ. ultio

Math. 15

uidelicet à carnibus, uino, lacticijs, aut alijs quibusdã esculentis, scdm piũ ecclie usum, aut regulas patrũ, uel alias pro amore bonorũ cœli abstinere, & ieiunij corpus atterere ac mortificare, sed cui liberũ esse, omni tpe, quocũq; tpe, oibus uti cibus, si mō temperatĩ cōmunis seruetur regula. Absit in quã hoc fenserint diuini scriptores. Fuit em̄ sensus iste (cui antea dictũ est) harensis Arria norũ & Iouiniani, aduersus quã egregie post Hieronymũ certauit Clichthoueus, & nos etiã in eã nonnulla intorsimus scripturaz, & sc̄õz iacula. Absurdissime igitur hallucinati sunt isti licentiæ carnalis patroni: tates ex prignatis scripturis sensus rite collegisse qui manifeste alijs aduersant diuinis eloquijs, uti sæpius est in sup̄ioribus monstratũ. Si Christus suũ promulgans euangeliũ, de abstinentijs & delectu ciboz dũtaxat dixisset, sicut narrat Lucas. At tendite aut uobis ne forte grauetur corda uestra in crapula & ebrietate: quod fateor est iuris naturalis quoad hoc dictamẽ firmare, i. temperatiæ cardinalis uirtutis rationẽ, audiri in hoc poterant cum Christo loquẽtes Lutherani. Quãdo autẽ de ieiunijs & uitæ austeritate quoad uictũ, uesitũ, reliquamq; corporis disciplinam deus per Moysen & prophetas, Chrũ quoq; dñs per se ac Apostolos plurima uerbis, scriptis ac operibus posteritati tradiderunt: qd sele profiteri monstrant gratitates theologorũ: non certe uetus aut nouum testamentũ: sed Hippocratẽ & moralẽ gentiliũ philosophorũ disciplinã. Illi etem̄ accepto à domino deo suo creatore rationis lumine, uiderunt per se & docuerunt mundũ, corda nõ esse crapulã & ebrietate grauanda, qd uti uerissimũ documentũ, fecit Chrũ euangelicũ. Oportet igitur hmõi naturæ mandatũ nullo unq; prætergredi tempore, cũ prudẽtibz ethnicis uiris, & cũ catholicis bni milititer amplecti quæ homini utraq; scripta lege præter illud uniuersale præceptum, quoad ieiunia & abstinentias, seruare & prædicare præcepta sunt. Sed de his plus satis.

Prop. 175. ¶ Sumite, edite: hoc est meum corpus quod pro uobis frangitur omnibus impertendum.

Censura. ¶ Pro euangelica & aplica ueritate, sua Paraphrasi puerfam & blasphemã mudo tradidit hic Erasmus de corde suo sniam. Apli Pauli

E hoc in loco sensum ueneror & tueri uolo, quo ait Christũ Aplis dixisse, Accipite & māducate, hoc est corpus meũ qd pro uobis

In Paraphrasi in Ep̄lam ad Corin. Ca. XI. Fo. CCLXXXI, tradetur. In Matthæo autem sic legimus. Accipit panem & benedixit, ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait. Accipite & comedite, hoc est corpus meum. In Marco uero dicitur. Accipit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis, & ait. Sumite, hoc est corpus meum. Lucas deniq; ait. Accepto pane Iesus gratias egit, & fregit, & dedit eis. Hæc omnia Christi uerba sunt. Quod autem pro ipso beati Pauli uerbo reddit Erasmus dicens, Hoc est meum corpus quod pro uobis frangitur omnibus impertendum, horrenda est blasphemia. Non enim corpus domini fractum est, sed pro nobis datum. Quomodo enim frangi poterat? de quo Ioannes refert. Ad Iesum autem cum uenissent, scilicet milites, & uisissent eum iam mortuum, non fegerunt eius crura, ut scriptura impertetur: Os non comminuetis ex eo. Non itaq; dixit Christus. Hoc est corpus meum, quod pro uobis frangitur. Species panis tantũ ab ipso est fracta: non sub illa sacrum corpus existens, quod catholice & pulcherrima breuitate, diuus Thomas de Aquino in prosa expressit dicens. Caro cibus, sanguis potus, manet tamẽ Christus totus sub utraq; specie. A sumente non concisus, non confractus non diuisus, integer accipitur. Et paulo post. Fractus demum sacramento, id est sacra rei signo seu specie uisibili, ne uacillat: sed mento tantũ esse sub fragmento quantum toto tegitur. Nulla rei (id est substantiæ) fit scissura: signũ tm̄ fit fractura: qua nec status nec statura signati minuitur. Opinor autẽ quia nec ista (q; sunt ab uniuersa ecclia pbata & laudata) inficiat Erasmus: sed nobiscum ea uerissime fatetur. In eo tm̄ redarguẽdus merito uenit, q; his plãne repugnantia in clamat suis literis mudo, in Christi persona dicens. Hoc est meum corpus quod pro uobis frangitur.

¶ Christus rediuuus multis se conspiciendũ præbuit. primũ Cæsar. Prop. 176. phæ, deinde duodecim illis, & paulo post. Deinde cõspetus A. Cap. 15. postolis omnibus: non tantum illis duodecim, à quibus primũ ortum A postoli cognomen in plures deriuatum est.

¶ Et hic incuria nõ parũ culpabilis aut peruerso intellectu pro hoc Censura. numeri nõ se undecim (quo sicut historiæ poscebat ueritas, usum G fuisse Aplm̄ putari pōt) contra ipsam ueritatẽ, nomen duodecim bis de capite suo scripsit Erasmus. Ita em̄ habet præfens Apli sermo. Tradidi uobis quia Christus resurrexit tertia die secũdu scrip̄. I. Corin. 15

pturas, & quia uisus est Cephe, & post hoc undecim, deinde uisus est plus q̄ quingētis fratribus simul: ex quibus multi manent usq; ad huc, quidā autē dormierūt, deinde uisus est Iacobo: deinde ap̄lis oibus, sic Ap̄ls. Q̄ autē ait, & post hoc undecim, secundū sanctorū traditionē uerificatur pro illa apparitiōe, quæ sero post dies octo à resurrectione in cœnaculo facta est. De qua b. lo. dixit. Post dies octo iterū erāt discipuli eius intus, & Thomas cū eis. Numer⁹ 70 ipse uendens pro actis ex quo Iudas præuarius est ut iret in locū suū, ad dominicā usq; ascensionē in cœlū, non semel in sacro memoratur euangelio. In Matthiō em̄ sic legit. Undecim autem Apostoli abierūt in Galilæā in montē ubi constituerat illis Iesus. In Marco uero dicit. Nouissime recubētibus illis undecim apparuit. s. Christi. Lucas item ait. Regressū à monumēto. s. sanctæ mulieres. nūciauerūt hæc oia illis undecim, & cæteris omnib⁹, & rursum. Surgētēs. s. de mensa, duo illi discipuli qui cognouerunt apud Emaūs dñm in fractione panis: eadem hora regressi sunt in Hierusalem, & inuenerunt congregatos undecim, & eos qui cū eis erant. In libro deniq; actūū idem Lucas scribit dicens. Cecidit fors super Matthiā, & annūterus est cū undecim apostolis. Quā itaq; certū est omēs ap̄lis & cæteris fratribus quarū hic Ap̄ls Paulus meminit, apparitiones factas fuisse ante b. Matthiæ electionē ad apostolatus ordinē, dū scilicet non erant apostoli duodecim, s̄ tantūmodo undecim: manifestū apparet Erasimū perperā qd̄ legit & tenet ecclia in ipso sancti Pauli textu, & post hoc undecim, im̄ mutasse scribendo. Deinde duodecim illis, & iteq;. Deinde cōspicūsus est ap̄lis oibus, non tantū illis duodecim, &c. In quo insuper errat asserēs ex die ascensionis, (de cuius manifestatiōe loquēs Paulus dicit Deinde ap̄lis oibus uisus est Chr̄s) Apostoli cognomē in plures q̄ undecim fuisse deriuatū. Nullos proculdubio nomina re poterit Erasmus ē discipulorū numero: quibus apostoli tributū fuerit nomē priusq̄ Matthiæ: quod factū fuisse docet ordo historie Apostolicorū actūū post Ascensionis ipsius diē, id est inter illū & pentecostē. Bis igitur in his Paraphrastes lapsus est. Neq; sese inde uindicare pōt, aut iustificare: si dixerit suis in codicib⁹ gracios duodecim nomē legi, nō undecim, & q̄ iā oēs latini habeant undecim, nō à Paulo procefferit, sed alto quopiam correctore: quē ad

modū p̄ndere uideretur Augustinus in q̄st̄ōibus sup̄ Gen. & lib. tertio de cōsensu euāgelistarū, tum q̄ ibi etiā dicit in nonnullis codicibus legi, undecim: tum maxie quia et̄o scrip̄isset Ap̄ls nō undeci sed duodecim: urget tamē rei ueritas (ceutiā docet Augustinus) locutionē illā in qua scilicet duodecim nomē habet: nō eē propriam, sed synecdochicā, ut. s. totū pro parte positū intelligatur, id est duodecim pro undecim. Alioquin falsum diceret Ap̄ls q̄ apparuit erit duodecim, cū fide tenemus ex Ista b. Lucæ de electiōe Matthiæ, tum nō fuisse ap̄los duodecim, sed solū undeci. Erasim⁹ itaq; qui cōmentarij loco uti quodā explanationis gnie uult suas haberi Paraphrases, nū propria sp̄reta locutiōe (qua uniuersalis, quæ latina tota est catholica ecclia, legit secundū historie ueritatē undeci) potuit iuste ac decet̄ obsecrando yitātē applicā scribere duodecim: Sic em̄ cū cōtos in errorē trahit lectores, qui eius uocabulum nō exponunt in telligentes duodecim, id est undecim. Vel ergo hic hæretice Paraphrastes sapuit, credens duodecim apostolis Christum sese uidentem exhibuisse, aut inique officio usus est commentatoris.

¶ Ita conditus est Adā, ut animæ beneficio uiueret. sed ita ut aia illigata corpori crasso: nihil ageret nisi per organa corporis.

¶ Et philosophorum placitis & sanctorum doctrinæ aduersatur, nec non & magistræ rerum experientia, quod hic asserit Paraphrastes, nullas uidelicet in homine mortali operationes esse que per corporis non fiant organa. Manifestum est enim humanam mentem de Deo, de Angelicis spiritibus eorumq; rationibus secum uarias tractare operationes: quas nulla corporis attingunt organa, itidē & de numerorū rationibus ac ceterorū mathematicorū entium, quæ sub nullo cadūt hominis sensu. A nima itē proprias de huiusmodi rebus operationes euidenter in se & quoad uim in tellectiua, & quoad affectiuam, per experientiam cognoscit, nihil prorsus conferente corporali organo. Hinc Augustinus quorūdam sic ait loco. Mens quippe non uidetur, nisi mente. A libi uero, libro. s. de uidēdo deū ad Paulinā, ita inq;. Ad illa uidēda q̄ mentē cōspici dico. i. q̄ uiuas, q̄ uiderē deū uelis, q̄ id regras, q̄ te uiuere & uelle & querere scias: quomodo autē des uideatur nec scias. Ad ista inquam omnia uidēda non oculis corporis adhibes

Lib. quæctio nū sup̄ Gen. ca. 17. parte oper. 8. & de consen. euan. li. 3. c. 27. parte operum. f. Act. 1.

Prop. 177

Censura.

Lib. 12. de Genesi ad Iram cap. 10. parte operum. f. Cap. 2.

nec intervallum loci per quod intendatur obtutus, ut ad ea cernenda pervenias, sentis aut quæris. Sic vides vitam tuam, voluntatem inquisitionem, scientiam, ignorantiam: quia nec ipsa visio contenta, videri quod nescias. Sic inquam vides hæc omnia, utin te videas, apud te habeas, & sine ullis figurarum lineamentis, colorumque notioribus, tanto clarius & certius, quanto simplicius interius conspicias. Sic Augustinus. Mera igitur philosophiæ & theologiarum traditionum ignorantia est dicere, animam crasso corpori alligatam, nihil agere nisi per organa corporis. Cum autem de his ius dicere non cogeret Paraphrastem apostolica litera: cur ea quæ didicisse non videtur inuaserit, appendat. Sciscitari à scholis prius debuerat: quidnam (conferunt siquidem non parum intelligendis solidius scripturis) hæc & consimiles sibi velint philosophiæ assertiones: nihil est in intellectu quin prius fuerit in sensu: & oportet intelligentem prius phantasmata speculari.

¶ Prop. 178 ¶ Non omnes morituri sumus, nam fortasse dies ille ultimus, nostrum aliquot uiuos deprehendet.

Censura. ¶ Quod hic asserit Erasmus, dicens absolute: non omnes morituri sumus, in fide esse erroneum, confutatione oppositio-
K rum, cxvij. & sequentium duarum in epistolis Pauli cõtra Iacobum Fabrum plus satis monstrauimus.

F I N I S.

ERRORES EX
PARAPHRASI ERASMI IN EPISTOLA
ad Galatas excerpti, cum adiectis in eisdem censuris.

¶ Quemadmodum Iudæi pro tempore crassa religione uel superstitione magis cohibebantur ne profusus ab omni religione dilaberentur, ita uos quondam cum deum uerum ignoraretis, ex maiorum instituto coluistis dæmones. ¶ Prop. 179. Cap. 1.

¶ Propior uidetur uera religio qui falsa religioe tenetur, quam qui profusus credens nullum esse numen, nullo religiois affectu tangitur. ¶ Prop. 180.

¶ Nec Iudæi imputatur quod pro ratione temporis maiorum institutis seruierint, nec uobis imputatur cultus simulachrorum quæ rationi numen habere per errorem adorastis. ¶ Prop. 181.

¶ Inexpiable flagitium est post cognitam ueritatem uelut ad primum errorem relabi. ¶ Prop. 182.

N his assertionibus per quas Galatis Gentilibus Apostolum loqui facit Erasmus, cum minime talia unquam in mentem illi uenerint, primo reprobandum omnino est quod legis ueteris obseruantiam ipse uocat crassam religionem & superstitionem, hoc enim est (ut plerumque antea diximus) in spiritum sanctum legis illius primū & præcipuū authorē blasphemare. Quemadmodum namque lex ipsa crassa aut superstitiosa dici nisi heretice & blasphemæ haud potest, cum spiritalis, religiosa, sancta, & immaculata erat, sicut est in superioribus probatum, tū ex parte finis tū ex parte madorum & legislatoris dei: ita & eiusdem obseruatio secundum illius intentionem (iuxta quam sancti prophetæ ceterique omnes iusti iussa omnia seruabatur) & spirituales non crassos, religiosos non superstitiosos, sed sanctos deoque charissimos reddebatur. Crasse igitur irreligiose & superstitiose blasphemia, ceterum ueteris ipsius legis appellauit Erasmus crassam religionem ac superstitionem. Errorum præterea quod inuenit, lege scilicet illa à domino ob id præcipue suo fuisse datam populo, hoc est hebræorum genti, ut cohiberet ne, profusus ab omni religione dilaberetur. Porro nulla unquam fuit hominum natio quod tota possit omni religione uacare: quoniam causis superioribus cultum quædam ab homine deo

Rom. 2.

berī, de dictamine iuris naturalis est, qđ quidem ex toto in hominē ne supprimi nequit. Vnde ait Romanis Apłus: Cum enim gētes quæ legem nō habent, scriptam, sicut in iudæis) naturaliter ea quę legi sunt, faciūt: eiusmodi legem nō habentes ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis. Quibus uerbis fultus, illud Iohannis, Pater manifestauit nomē tuū holibus, edisserens Augustinus: inter multa sic ait: Hęc est uis ueræ diuinitatis, ut creaturæ rationali iam ratione utenti nō omnino ac penitus possit abscondi. Exceptis etiā paucis in quibus natura nō in uita deprauiata est, uniuersum genus humanum deum mūdi huius fatē autorem. In hoc ergo qđ fecit hunc mundū cœlo terraq; conspicuum, & anteq; imbueret in fide Chři, notus omnibus gentibus erat deus. Hęc Augustinus: Per quæ & Apłi præmissa uerba, pbatum relinquit qđ Erasmo opposuimus: nō esse scilicet legem de tam populo Hebræorū, ne prorsus ab omni religione dilaberetur. Cæterę ut restaurata p eius explicationem naturæ lege (quæ lōga peccandi consuetudine in plurimis nō parę obscurata erat) p decalogi obseruantiam, & cæterorū præceptorū naturalē additō: iuri, p ipsam in scriptis traditam legem, in diuino exerceret cultu populus ille, & nō in alienum cōuerteret. i. sacrilegum, instar gentium. Nō autē ne ab omni cessaret religionis officio: quandoquidē ut dicitur

M dum est, id haud accidere poterat. Qđ deinde adiecit Erasmus, dicens: Propior esse uidet ueræ religioni & c. qđ sit salum & inopinabile: nullus q animaduertit nescit. Manifestū si quidem est experientia, quia priusquā de idololatra hoīe fieri ueri dei cultor possit ritus sacrilegos dedocēdus est, & deinde ueros ac pios edocēdus. Prius autē officium multo difficilius ppter imbibitam assuetamq; prauitatem, altero reputat: qđ quidē in eo q nulla ipietate infectus est, ut uerus fiat pietatis obseruator, scđm sufficit pceptoris officium. Miror autē nō occurrisse Erasmo cum hęc scriberet, qđ in hanc nostram causam & aduersus pntem eius sententiam, in Fabio illo Quintiliano cuius partim documētis adiutus orator non uulgaris eua sit) legerat. Ita etenim ille ait: Mihi non arbitror diu laborandū ut ostēdam quanta in eludēdis quę semel in sedierint uitis difficultas cōsequat, cum geminatum onus succedētes pmat. Et quidem dedocēdū grauius, ac prius qđ docēdū. Propter qđ Timotheum clare in

Quintil. lib. 2
instit. orator.
cap. 3

are tiliarum ferunt maiores ab his quos alius instituit, solitum exigere mercedes, qđ frudes traderent. Hęc Fabius Quintilianus. Quæ recta linea dicto citra causam Erasimico hoc in negotio fit, dei refragant. Quanta in sup sit impietas, ad parem iustitiæ aut iniustitiæ rationem duxisset: iudæorum scđm legē religionis ceremonias (quas & hic pperam maiorum dicit instituta, quasi nō fuerint diuinitus pplo data) & infidelium erga dæmopum simulachra impissimū cultum, non est uidere cuiq; perito difficile, nempe q quis eiusmodi est, pbe nouit: iudæorum deum colendi ritus scđm legē nō modo nō esse (quasi uitiosi forent) cuiq; imputādos ac culpam, uerum quoq; grām dei & gloriam iuste merebant. Cultū autē idolorū tam grande semp habuit deus piaculum, ut fere gentes omnes ob id sæpius cōtriuert, qđ ex pphetis Esaiæ, Hieremiæ, Ezechielis, & aliorum cōstat. Hinc & p Sapientē dñs scribi fecit. In manu Dei potestas terræ, & execrabilis omnis iniquitas gentium, & uti lem rectorem suscitabit in tempus super illam. & rursus: Odibilis coram deo est & homibus superbia, & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum a gente in gentem transfertur propter iniustitias & iniurias. His perpenis uideat Erasmus, qua lance usus est dicens: Iudæis non imputatur, qđ pro ratione temporis maiorum inofritutis seruierint. & paulopost: Nec uobis scilicet Galatis gentilibus, imputatur cultus simulachrorum, quæ rati numen habere, p errorem adorastis. Sic enim ad uerbum habet duplex eius sententia: e qua breuitatis amore, clxxxii. propositionem sensu illius seruatō cōpegimus. Quod deniq; ait in expiabile flagitium esse, & c. quod est crimen tale irremissibile esse, nullumq; homini qui eiusmodi est pccententię locum esse relicum, in fide erroneum esse, in superioribus fuit ostensum, nullumq; pro lege esse in uiatore homine flagitium aut crimen quodlibet in expiabile.

¶ Beneficij Christi participes esse non possunt qui dissidunt: nam soli fidei datur, non meritis.

¶ Lutherana propositio hęc satis antea refutata est.

¶ Lex Moy si non præcipit, ut pro capite amici tuum caput opponas, ut tuum defraudans genium fratris inopie subuenias; ut firmus infirmo, doctus indocto, melior deteriori obsecundas; & tamen hoc imperat caritas.

N

Eccī. 10.

p 20. 183.

Censura.

p 20. 184.

Prop. 185 Quicquid uerbosissima lex innumeris præceptis conatur efficere, id totum unico breuiq; sermone completur nimirum hoc quæ
Leuit. 19. legimus in Leuitico, Diliges proximum tuum sicut teipsum.

Censura. Nullis nobis hic aduersus paraphrasen alijs ab eo testibus op^o
O est, ut illū monstremus falsum dixisse contra ueritatem testimoniu^m
 um. Mirum est autem, hominem ingenij tam prompti, tamq; acuti,
 sic plerumq; profundo premi somno; ut eodem locutionis con-
 textu aduersa sibi & ueritati effundat. quod hic illi obtigisse, nulla
 ualet tergiversatione declinare. Ait namq; Moyse legem non præ-
 cipere multa per eum hic expressa, quæ tamen imperat charitas, &
 nihilosecius addit in lege dictum esse, libro scilicet Leuitico: aut
 iustum. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Quo quidem mā-
 dato nullum non præcipitur charitatis imperium. Apostolo Pau-

Rom. 13. lo dicente Romanis (sicuti frequenter prius citatum est) Nemini
 quicquam debeatis, nisi ut inuicem diligatis. Qui enim diligit pro-
 ximum, legem impleuit. Nam non adulterabis, non occides, &c.
 etiā quod est aliud mandatum, in hoc uerbo instauratur. Diliges
 proximum tuum sicut teipsum: Quomodo igitur lex uetus, quæ
 (uel fatente Erasmo) præcepit dicens: Diliges proximum tuum
 sicut teipsum (quod in superioribus docuimus & uetus esse & no-
 uum charitatis mandatū) omittit quicq; iubere quod imperet cha-

P ritas: In eo autem sermone quo legem hic uerbosissimam uocit
 q; innumeris præceptis, &c. ceu in alijs non paucis, magis uocit iā
 dictum est, Manicheus uidetur Erasmus quā christianus: aper-
 tam enim spirat sermo eius in deum blasphemiam. Inde si quidem
 fit, ut deus (qui legis ipsius author est) uerbosissimus sit. Porro q
 uerbosissimam subditis sibi populis legem tradit: is merito uerbo-
 sissimus dici debet. Viderit proinde Censorius iste Cato, qua im-
 pietate præsumpsit sanctam dei legem uerbosissimam scribere, &
 quasi ipsa diluta foret uel insufficientis pro suo tempore, quin & ei^o
 lator deus inefficax aut impotens quæ uult operari, dicere de eadē
 Quicquid uerbosissima lex innumeris præceptis conatur efficere,
 tanquam diceret, conatur, nec efficere præualet, nimirum impius
 mus est iste loquendi modus.

FINIS.

ERRORES EX

Ep̄la Erasmi ad dñm Cardinalē Laurentium Campgium proe
 Paraphrasi in Ep̄istolam Pauli ad Ephesios & quatu^r
 or sequētes excerpti, cū adiectis in eosdē censuris.

Paulatim ad theologiæ patrociniū magis ac magis adhiberi cœ-
 pit philosophia, primū Platonica, uel Aristotelica. cœptū quæ-
 tri de multis, quæ uel ad mores, uel ad cœlestiu rerū speculationē
 pertinere uidebantur. quæ res primum uisā est propemodū neces-
 saria, at sensim eo succreuit, ut pleriq; neglecta linguarum ac poli-
 tioris literaturæ peritia, immo neglectis diuinis uoluminib^o, in cu-
 riosis superuacaneis, & immodicis quæstionculis, uelut ad Syre-
 neos scopolos consenserent.

I lam ars esse cœpit theologia potius quā sapiētia, theatrica ue-
 rius quā ad ueram pietatem accommoda.

Hanc, scilicet scholasticam theologiam, præter ambitionem, a-
 uaritiam, uitiarum & aliæ pestes, aduulatio, contētio, ac superstitio,
 quibus rebus tandem eo uentum est, ut Christus ille purus prope-
 modū esset obrutus humanis cogitationibus, ac limpidiſſimi quō-
 dam euangelicæ doctrinæ fontes, Philisteoꝝ scrobe, oppleti, diui-
 nāq; scripturæ certissima regula nunc huc nunc illuc detorta, no-
 stris seruiet affectibus magis quā gloriæ Christi.

Quidam pia certe mente conati sunt orbem ad pristinam studi-
 orū simplicitem reuocare, atq; à Lacunis iam fere turbidis ad ui-
 uas illas ac purissimas scatebras reducere, eam ad rem conficiendā
 linguarum ac bonarum ut uocant literarum cognitio, uisa in pri-
 mis conducere, quarum neglectu uidemur huc prolapsi.

E ac & alia nō pauca quæ prætereo, in eum quē hic
 præ tendit scopū, cardinalitij ordinis uiro dño Lau-
 rentio decantat pulchre orans Desiderius. Quæ uera
 aut prædicet, quanq; modesta reiꝝ Christianæ con-
 ducentia, iam satis quatenus ad prudētes ac timētes
 deum attinet hoīes, tempus ipsum edocuit. Ferunt Laurentiū illū
 Vallā suo seculo eisde artibus quibus & nostro Erasmo, Luther,
 Faber, & alij cōplures, diuinās literas ac ipsam theologiā cœpisse

ccc

Prop. 186

Prop. 187.

Prop. 188

Propo. 189

Censura.
Q

R cum nonnullis rhetoricis ac multilinguibus uiris edisserere. Cæ-
 terum quoniam nec sobrie, nec catholice in multis (quemadmo-
 dum nec hi recentiores) scriperat: in fumum euauerunt illius in
 theologicis lucubrationes: hoc est nequaquam illas amplexata est
 ecclesia uel posteritas. non sic utiq; contemporaneorum eius peri-
 re deus permisit scripta: sunt namq; ætatis illius in precio non rara.
 Quid autem futurum sit de libris Erasmi & Fabri nescio, at nō ne-
 scio: quid illis sit pro rei Christianæ commodis iure debitum. Iam
 de Lutheri paginis apud catholicos uiros actum est. Ecclesiæ sue
 dominus prospicere dignetur, principumq; animos ac ecclesiasti-
 corum prælatorum excitare: ut quid populis sibi commissis ad pi-
 etatem expediat, uigilantius attendant. Cum uiri utriusq; hominis

S Erasmo cupientes sceleritatem, illum q; incaute plurimum ac per-
 niciosè ordini scholasticorum theologorum detrahat, monerent
 fraterne, q; humilis quo utuntur stilus haud ridendus sit uel negli-
 gendus: propterea q; potissimum rerum ueritatis inquisitioni ac in-
 uentioni maxime sit accommodus, plurimum insuper hæresum
 ac errorum extirpationi efficax. q; in eorundem theologorū scho-
 lis atq; conferentijs uel doctrinarum examinationibus non (sicut
 ipse loquitur, ac passim scriptis uarie illis imponit) non inquam au-
 diuntur diuina literæ, non iura sacra, sed hominum constitutiū
 culæ, argumentorum trix, ac sophismata & placita philosopho-
 rum. Respondens inquit nihil se minus agere: nunq; illi cum quo
 cunq; bono theologo dissidium fuisse: ordinem asserit seipsum ue-
 nerari theologorum: si quid uero usquam aut dixerit uel scripse-
 rit de theologis scholasticis, hoc ad iniquos, hoc ad improbos re-
 ferendum esse. Bona sunt hæc Erasmi uerba, at q; uero accedant,
 ex præscriptis eius satis elucescit uerbis, pro quibus q;

niam meræ sunt pro Lutheranis factantia,
 & contumeliæ in theologo-
 studia: Sat hæc
 sunt.

¶ Finis Annotationū in Epistolam ad dominum Laurentium,
 ¶ In Epistola ad Ephesios nihil me offendit.

ERRORES EX

Paraphrasi Erasmi in Epistolam ad Philippenses ex-
 cerpti, cum adiectis in eodem Censuris.

¶ Ego Paulus Iudæus sum, ex Iudæis oriūds, nec è quauis tribu
 uerū è præcipua, nempe Benjamin. unde & sacerdotes constituitur.
 Hebræus ex Hebræis iuxta genus, iuxta legis sectas Pharisæ-
 us: cuius ordinis semper fuit prima dignitas.

B

EATVM Paulum Apostolū he loqui facit Pa-
 raphrastes, quæ ille quin & per eum Christus nō di-
 ceret, qui ueritas est. In his autem uerbis, manifesta
 (nec id quidem est, sed multiplex) falsitas asseritur.
 Primū, error est dicere tribū Benjamin, de qua Pau-
 lus erat, in tribubus præcipuam. Atqui oim præcipua tribuum ac
 prima fuit regalis, i. tribus Iuda: ex qua Christus secundū carnem
 descendit, sicut docet in Genealogia Matthæus. & David dicit:
 Repulit (scilicet deus) abernaculū Ioseph, tribum Efraim, nō ele-
 git, sed elegit tribū Iuda. Secundum hæc inter reliquas præcipua
 erat sacerdotalis. i. Leuitica, neq; profecto tertiu in honore uidet
 locū habuisse tribus Benjamin, cū certū sit illius caput Benjamin,
 ultimū duodecim filioꝝ Iacob fuisse. Hinc & de ea loquens Saul,
 cū eū in populi ducē electū ungerē pararet Samuel, propheta san-
 ctus & populū Iudex, dixit: Nunquid nō filius Gemini ego sum
 de minima tribu Israhel. & cognatio mea inter familias de tribu Be-
 niamin: Qd̄ deinde dī, de tribu Benjamin cōstituiui sacerdotes, ap-
 ta hæresis est. in sola namq; tribu Leui erat ordo sacerdotalis, & id q;
 dē tm̄ in domo Aarō. Nēpe Aarō & oēs ab eo descēdēs masculi
 legitimi, in sacerdotes ungebant. E qbus elegit tandē Dauid qua-
 tuor & uiginti maiores, sub eoz; tū principe aut Summo Pōtifici
 militantes deo: reliqui uero oēs eiusdē tribus: ordine Leuitæ erāt.

Et hæc nō nesciūt uel tyrūculi in theologoꝝ scholis. Vnde miror
 scriptorē hūc tā crebro in foribus, id est cōmunibus principijs, de
 litare. Ex his ꝑ terea certo colligitur, falsum itidē esse quod subiū-
 xit dicens. Iuxta legis sectas Pharisæus, cuius ordinis semper fuit
 prima dignitas. Porro ad Pharisæoz; ordinē (qui status quidē fa-

Prop. 190
 Cap. 3.

Censura.
 T

March. 1.
 Psalm. 77.

I. Reg. 9.

Exod. 28.
 I. Paralip.
 23. & 24.

V

Et citius erat transibant de diversis tribubus ultro uolentes quæ admodum sub euangelio qui uolunt, regulam B. Benedicti aut aliam quilibet per arbitrio præsentent, nec opus fuisse puto liberis, uerbi causa: Simonis pharisæi, aut Nicodemæ, eiusdem esse (ni id eis liberet) religionis. Et fortassis non est monstraturus Erasmus: licitum sacerdotibus extitisse, sacerdotio pharisæorum supinducere uiuendi normam, aut regali dignitati. Vnde in euangelio, ceu homines distinctorum ac differentium graduum frequenter exprimit, sacerdotes, scribæ. i. doctores ac pharisæi. Non tamen incoueniebat gradus scribæ & pharisæorum adiuungere religionem, de sacerdotio autem & regia dignitate oio secus, & quicquid de his fuerit, (non enim ex scriptura euidenter horum ad plenum rationes elici posse uident) certum tamen est, ad summam secundum Moyse legem dignitates impertinentem prorsus fuisse pharisæorum ordinem. Falsum itaque & arbitrarium omnino est dicere, quod illius ordinis semper fuit prima in populo dignitas, quæ erat (ut diximus) sacerdotalis aut regalis, quin & præstantior in illa gradus scribarum gradus erat pharisæisimo.

Prop. 91. Terogo uera germanaque coniunx, mecum in euangelij negotio consentiens, ut Euchodiam & Synthicam assis

Cap. 4

Censura.

X. Vniuersa sic legit hic ecclesia, Euchodiam rogo & Synthicam de se cor, idem sapere in deo. Sequitur: Etiam rogo & te germane cõpar, adiuua illas quæ mecum laborauerunt in euangelio, cum Clemete & cæteris adiutoribus meis, ubi dictio germane, nomen est uiri cuiusdam, discipuli aplos, in gentibus apud Philippenses meriti. Lectio hæc non uis per linguas prædica factis theologis Fabro & Erasmo non placet. Porro ipsam illam, à sacro biblicæ uolumine relegat uterque. Faber enim suum erigens sensum, ait. Etiam rogo & te ingenua cõiunx, Erasmus uero scribit: Et terogo uera germanaque coniunx. Quibus uerbis fatagunt obnixius cõuincere, apertum cõiugij non inexpertum fuisse, sed ueram uxorem prius habuisse. Quam impie aut ac schismaticè ita cõceperint, quis non uideat? Magna quoque impudentia fucare hoc suo asserto nituntur: oes sacris sub euangelica lege ad dictos, uirginis in uxores ducere debere, quod apostolicè nuptiarum esse ritum impudentissime & erronee mētuntur. Neque inde excusant, aut liberari ualent quod in nonnullis scriptoribus uetere paginis ita inueniat traditum. Quamdoquidem rei huius ueritas ex solis scripturæ circumstantijs trahi eli

cique potest, cum super hoc aliquid certum habetur nihil. Iam autem manifestum est præcipuis ecclesiæ doctoribus B. Ambrosio, Hieronymo, Augustino, Gregorio, germanum diuinorum eloquiorum sensum sincerius illuxisse, & post illos cæteris catholicis magistris ac solidius quam multis uetustiorum. Cum ergo hi oes beati doctores cum ecclesia, ex apostoli ad Corinthios in prima epistola uerbis aliisque eius dictis se colligere testantur, ipsum sanctum Paulum nequaquam uxorem aliquando duxisse, quid istis nouitatum cupidi hominibus dici debet, nisi quia impie in ecclesiam sunt? contra autem & sacrorum sententiam doctorum schismaticè oneum, & olim reiectum sensum reuocare presumpserint. Paucis itaque quidnam hac de re beati illi tradiderint doctores audiamus. Ambrosius uis quidem hoc in loco sic ait: Euchodiam Synthicam ad prudentiam amplectendam hortatur, adiuuantibus quos memorat, ut sicut in operibus euangelij profecerant, & in scientia proficerent. Ecce plane germanum, uirum prætendit Ambrosius, illum cum alijs masculino referens genere, adiuuantibus, inquit, quos memorat. s. Apostolus, & nihil prorsus de uxore attingit. Hieronymus Dein inquit Germanus dictus est nomine, qui egerat compar officio. Alibi quoque ex intentione errorem hunc, quem dicit esse ueterum quorundam scriptorum confutat. Augustinus autem libro de operibus monachorum ita plane scribens, ait. Hoc Apostoli ad Corinthios uerbum: Nunquid non habemus potestatem mulierem sororem circumducendi & c. non intelligentes, non sororem mulierem, sed uxorem interpretati sunt. Felicitate uerbi gratiæ ambiguitas, & uxor & mulier eodem uerbo græcè dicitur. Quamquam hoc ita posuerat apostolus ut falli non deberent, quia nec mulierem tantummodo ait sed sororem mulierem, neque ducendi, sed circumducendi. Veruntamen alios interpretes non felicitate hæc ambiguitas, & mulierem non uxorem interpretati sunt. Hanc autem Augustini sententiam prius literis mandauerat sanctus Athanasius. Sic enim hoc super apostoli uerbo. Etiam rogo & te germane compar, inquit. Cõmendat hæc mulierem. s. Euchodiam & Synthicam, mire uirtutis uiro, quæ hæc alteri uel uir erat uel frater. Nunc uirum te proprium & cõiunctissimum gerens, si in ope domini & iugum pariter traxeris, mulieribus hisce opem ferens, Sequitur: Nonnulli uero errore ducti, uxorem dicunt

Y

1. Cor. 7

Li. 1. cõtra Iovinianum, ca. 14. et Epistolam una ad Eustum. Lib. de opere monachorum, ca. 4. pte opere 1. Cor. 2

Philip. 4

Paulum adhortari, quod tamen longè est secus, quippe quem neq; uxorem legimus habuisse, & germana cõiunx dicere debuisset, Z si uxor illa fuisset, Sic ille: Ex his autem elucescere satis existimo, prænominatos catholicæ ecclesiæ magistros afferentes Paulum Apostolum nunq̃ duxisse uxorem, uirginemq; permansisse, uere illius fuisse affectos intellectum, ubi ait: Dico autem non nuptis & uiduis, bonum est illis si sic permanerint sicut ego. Quid precor dici poterat apertius? Certum utiq; est, quia illic Paulus perpetuâ consulebat castitatem, nam & paulo post, ait: De uirginibus autem pceptum dñi nõ habeo: consilium autè do, tanq̃ misericordiam cõsecurus à deo: si profecto uxorè habeat: haud rectè non nuptis, i. uirginibus (ut exponit Augustinus, & hoc postulat literæ sensus) & uiduis diceret: Bonum illis esse, si permanerent sicut ille erat, hinc & præmiserat de hoc ipso loquens, Volo autem omnes uos eẽ sicut me ipsum. Per hæc igit & alia quæ in superioribus ad huc dicta sunt scopum: satis comprobatum existimo, quàm merito Fabrum & Erasmmum dixerim peruerse & schismaticè immutasse Apostoli literam, quam hic sequitur ecclesia, sua quoq; mutati one impudentissimæ Lutheranorum fauisse incontinentiæ. Quoniam autem aduersus Fabrum agens, quadam ductus suasiõne lapsus huc illius omiseram coarguere, rursum hic eundem in Erasmo comperiens, maluit in illos quæ præmissa sunt una expendere.

FINIS.

¶ In Paraphrasi in ep̃lam ad Colossenses, & in priorem ad Theſſalonicenses nihil quod me moueret animaduerti.

Error unus ex paraphrasi Erasmi, in secundam epistolam ad Theſſalonicenses excerptus, cum adiecta in eundem Censura.

¶ Prop. 192. Cap. 1. ¶ Vos Theſſalonicenses glorificabimini per Christum in die aduentus illius, non iuxta meritum uestrum, sed iuxta beneficentiam dei nostri & domini Iesu Christi.

Censura. A Sertio hæc Lutherana, in superioribus creberrime ut hæc reitica reitica est & confutata.

¶ Finis.

ERRORES EX PARAPHRASI ERASMI IN PRIOREM ad Timotheum epistolam excerpti, cum adiecta in eisdem Censuris.

¶ Sincera charitas s̃gere dicitur qd sit agendũ, q̃ ullæ (quis multa) cõstitutões, ea si ad sit, qd opus est legis præscriptis? ¶ Humana charitas quoniam sæpe uirtutis est affectibus, cum uirtutum parum sincera frequenter coheret, nec aliquoties plenæ fidentia est. At euangelica charitas nec fallit usquam nec hæſitat, nec ab officio pietatis cessare nouit.

Sta planam in hoc scriptore theologia eruditionis incertam nõ uno capite p̃dunt. Primũ, de agendis nõ ad uoluntatè (ut ille ait) p̃tinet dicere, uel ad eius uirtutes, cuiusmodi sunt charitas, fortitudo, & pietas dona, cum tribus mox uirtutibus, quæ sunt temperantia, fortitudo, & iustitia: sed ad hois mentè seu rone, quæ percularibus sibi ac p̃prijs habitibus, i. fidei, intellectus, cõsilij ac sciẽtiæ donis, prudẽtia quoq; per eorũ actus ad dijudicandũ discernendumq; de singulis, tam ad actiua p̃tinentibus uitam q̃ theoreticam, utit. Hinc ipsa hominis uoluntas cæca dicit. i. potentia nõ cognitua, sed affectiua. Cuius ratio seu uis intellectiua: dicit auriga. i. directrix, & uere est. Sunt autè hæc Christiani philosophi etia trinitaria. Qd deinde in humanas cõstitutões hic iteq; dicit Erasmus, antea sæpius refutatũ est. Qd uero subneçit habitibus charitatè nullis eẽ opus legis p̃scriptis, i. cõstitutõibus ac mandatis: hæresis eẽ Be guardorũ, de qua paulo ante nõnihil dictũ est, & alias frequentius. Ponẽs insup Erasmus charitatè unã humanã quam affectibus sæpe. C. somnia quedã humana referre uidet, quo suam manifestat, quo ad hæc ignoratã. Audiat ergo si libet, & uel senex discat prima theologia rudimẽta, oẽm charitatè euangelicã esse, hoc est, qualitatè seu formã in uoluntate p̃ habitus modũ p̃manẽtẽ, quo ipsa hominis uoluntas excitat ac p̃p̃enſior fit adiuuaturq; Deum p̃pter se amare sup omnia ex toto corde &c. & se ac proximũ propter deũ, oiaq;

¶ Prop. 193. Cap. primo

¶ Prop. 194.

Censura. B

D opera, oem etiã creaturã in dei gloriã ordinare ac referre, Propriã sunt ista euangelice charitatis officia, quæ re ipsa duplex est, eun-
 deñ a cõtiũ & nullatenus diuersum producens. una à deo solo cre-
 atur, quæ animã cū fide & spe ab eo cõfertur, & dicitur infusus habi-
 tus, quo formaliter deo grata est anima illã habens, etiã dum hõ
 dormit. Altera charitas, acquisitus dicitur habitus, ex actibus nũc
 expressis genitus, qui cõcirco euãgelicus seu theologa uirtus dicitur,
 quemadmodũ & prior, à deo infusus, q̄ ut præstatum est, ex illius
 fit & producitur actibus, similem; uim operatiuã habet. Et id est
 quod uno uerbo in scholis exprimit theologos; scilicet q̄ chari-
 tas theologa uirtus bifariam diuiditur, in infusam scilicet & acqui-
 sitam, & pari oĩno ratioẽ de fide & spe dicendũ. Omnis autẽ alia in
 homine amãdi actio seu affectio uel actus; nequaquã appellari cha-
 ritas neq; humana, neq; diuina debet, aut iuste põt, sed uere cupidi-
 tas, etiã ipsi acquisitã charitati (quã si quis humanã uocet, nihil
 illũ errare dixerim) aduersa, hoc est uitiosus amor, de libero intel-
 ligendo, qui solus humanus dici meret, non autẽ naturalis. Hunc sa-
 ne binũ amorẽ, iustum scilicet & deo placitũ, qui utranq; charita-
 tem complectitur, infusam scilicet & acquisitam; & uitiosum, qui
 (ut dixi) nõ charitas sed cupiditas est; eorumq; repugnantia in di-
 cauit Aplus dicens Galatis. Caro concupiscit aduersus spũm, &
 spũs aduersus carnẽ. Amorẽ item illum turpẽ ex toto in lege pro-
 hibuit deus dicens. Non concupisces, & in Sapiente. Post concu-
 piscencias tuas non eas; & à uoluntate tua auertere, & Aplus. Non
 regnet, inquit, peccatũ in uestro mortali corpore, ut obediatis cõ-
 cupiscentijs eius. Qd autẽ hic conamur statuere aduersus Erasmi
 dictũ, quo ait unã esse humanã charitatẽ sæpe uitiatã & c. plano est
 solido tradidit sermone Augustinus, sic quodam inquiring loco.
 Fons dilectionis intus, id est ex hominis affectu saliens, suos riuos
 infundit. Alter est amor mundi, cupiditas, alter est amor dei, cha-
 ritas, medium quippe est cor hois, unde fons amoris erupit, & cõ-
 riu per apertũ ad exteriora decurrit, cupiditas dicitur, cũ uero deside-
 riu suũ ad interiora dirigit, charitas nominat. Ergo duo sunt riuu q̄
 de fonte amoris emanant, cupiditas & charitas, & oĩm malorũ ra-
 dix cupiditas, & oĩm bonorũ radix charitas. Ex his oĩbus liquet,
 Erasmi plane fuisse per rerũ de quibus loqui aggressus est igno-

Galat. 5.
 Exod. 20. &
 Rom. 7.
 Eccl. 12.
 Rom. 6.
 E
 Li. de substã-
 tia dilectiois
 ca. j. parte os-
 perum 10.
 I. Timo. 6.
 F

tantiam delusum; etiã in eo quod subiunxit, humanã illã quam uo-
 cat charitatẽ affectibus sæpe uitiatã (ego autẽ nõ charitatẽ, sed cum
 sacris literis & Augustino theologor; q; usu, concupiscentia) aliq̄
 tiens non esse plene fiducia. quasi uirtus eadẽ aut uitiũ, quæ sunt
 agentia mere secundu se naturalia, uno tempore alter & recte cor-
 mouerent, alio secus & non recte; uel alias sufficienter, alias min?
 quod fieri nequit. Item omnis fiducia actus, ad spẽ ut propriam
 uirtutẽ spe stat: non ad charitatem. Mirum deniq; est ipsum in nu-
 ero illam suam charitatẽ humanam falli, & ab officijs pietatis cre-
 bro cessare, quandoq; ergo modo sese habet opposito. Vno igitur
 (ut dixi) tempore uera erit uirtus, faciens quæ decent, alio re ipsa
 uitiũ, quæ oportet omittens. Vnde fit eum non intelligere neq;
 quæ loquitur, neq; de quibus affirmat.
 ¶ Cuius insyncera est conscientia, eius nõ potest eẽ syncera fides.
 ¶ Neq; ea quæ hic asserit Erasmus ipse intelligit. Est erem certum
 quia cuius est insyncera fides, eum aut hæreticũ aut infidelẽ opor-
 tet esse. Cuiusq; aut uiri insyncera est conscientia, qui quolibet cri-
 mine fœdatus est, uerbi causa qui in fornicationem aut perĩurium
 lapsus est. Omnis igitur per Erasmi theorema qui crimẽ in quodpi
 am habet; hæreticus est aut infidelis, quod in superioribus plerũq;
 monstratum est rectã scripturã intelligentiã aduersari; & pro-
 inde in fide esse erroneũ. Ad hunc autem errorem etiam pertinet
 quod cap. 3. ep̄sto. 2. ad sanctum hunc discipulum Timotheum
 scribit iste Paraphrastes dicẽs. Quorum mores & animus est in-
 syncerus; eorum doctrina non potest esse syncera, quod hic uolui
 dictum, perstringendã causã dictionis; q̄ in illa ep̄stola aliud nos
 non offenderit.
 ¶ Non solum pro Christianis orationes fiant, uerũ etiam pro uni-
 uersis hominibus, ne uideatur angusta Christiana charitas quasi
 sue duntaxat fauens factioni.
 ¶ Poetica aut oratorũ nescio qua licentiã hic usus rhetor Deside-
 rius; Christianorũ cõmunionẽ ac unitatẽ, factiois uocabulo impressi-
 me de honestauit. Non em̄ (ut inquit magnus quidã in omni disci-
 plina magister) factio est dicẽda; cũ probi, cũ boni cõgregant. Quã
 igit factiois nomẽ, improba ac seditiosam notat conspirationẽ aut
 confœderationem, aduersus rei publicę cõmunẽ pacẽ ac utilitatẽ
 Ddd

I. Timo. j.
 Prop. 195
 Censura.
 G
 Prop. 196.
 Censura.
 H

ad priuata & particularia mudi huius respiciēs cōmoda, uideat orator Paraphrastes, qua sifus arte, nō erubuerit Christianā religionē, religiosumq; Christianismū. Christianus ipse factiōnē appellare, ex qua loquendi forma concluditur Christianorum caput Christum factiosum uere esse, singulāq; corporis sui mystici membra factiosa, quod indubite uehementer pias offendit aures. Nec leuare potest Erasmus: si prætexat olim factiō dictiōnem honestam fuisse, quandoquidem ab annis pœne innumeris usus obtinuit e ruditorum, ut factiōnis nomine non nisi uitiosa designetur hominum coitio, aut reprobis consensus.

Prop. 197
Cap. 3
¶ Quoniam in episcopo pudicitia magnam habet commendationem, si non continget qui uoluptatem hanc in totum contemnat, illud certe spectandum ut fuerit aut sit unius uxoris maritus.

Censura.
¶ Errorem contra Fabrum hoc in Apli textu, quoad continentiam sacerdotū perpetuā, supius ualidis (ut opinor) reprobatū testimōnijs. & hic fouere uidet Erasmus dicēs. Si nō cōtinget qui uoluptatē hanc &c. Absit, absit, castissima à b. Pauli mēte q; censuerit ad episcopatus aut sacerdotij dignitatē quēpiā admittendū, qui carnis in totū nō contēneret illecebrā. Quidnā aut ipse uoluerit dicēs Oportet em̄ episcopum esse unius uxoris uirum; in actis aduersus ipsum Fabrum ex sanctorum placitis docuimus.

Erroꝝ unus ex paraphrasi Erasmi in Epistola ad Titum extrahitur, cum adiecit in eundem censuram.

ad Titum extrahitur, cum adiecit in eundem censuram.

Prop. 198.
Cap. 3
¶ Quid officit ad pietatem, si nesciam cur Moyses uetuerit uesci carne suilla, cur Iudæi sanguinem mustellæ tanta cura putant expiandum, aliaq; etiam his stultiora.

Censura.
K

T In his rhetor Erasmus plane Manicheus est, qui præscriptū Iudæoꝝ populo factū quo interdicebatur eis suillæ carnis usus, nō à deo datū recognoscit sed ab hoie Moyses: q; si dominū deū omnia illa q; ciborū concernūt delectum mandata, ut primum & principalem legislatorē fatetur tradidisse (quod utiq; ad salutē Christiano fuerit necessariū) iam appendat: qualē q; execrandā

in eum ore improbo blasphemā euouerit dicēs. Quid officit ad pietatē, si nesciam cur Iudæi sanguinē mustellæ tanta cura putēt expiādū: aliaq; etiā his stultiora? En expiationē trāsgressiōis pcepti, quo ueruit dñs mustellæ esum ingens. Hęc q; inter polluta reputabunt, de his quæ mouent in terra. Mustella & mus. Stultā quādā esse traditionē p̄dicat hō iste esseq; alia in ea lege phibitiōib; illis aut præscriptis expiationū remedijs stultiora. Quid precor in ueteris legis authorē deum insanis immaniori ue blasphemā, dice re potuit Manichæus illius hostis legis? De hoc autem iam prius multa fuerit dicta: Hęc proinde sint hic satis.

Leuiti. ij.

¶ Voniā in eplis septē canonicis, & in ea q̄ est Pauli ad Hebræos pauca aduertit q̄ me mouerēt; mutata paululū pcedendi forma, quo linea breuiori terminū attingā desideratum: tantum mō hic ecclīæ primores & fidei zelatores oēs cuiusq; sint ordinis admonitos esse uelim dispiciāt, tolerare ne patienter debeāt in primis, q; etiā nūc i dubiū reuocatur Erasmus, utq; eplā quo secūda b. Petri dī, illius sit an Syluani eius discipuli: cū in secūdo illius cap. apertissime testetur scriptor se dñicæ transfiguratio nis mysterio affuisse: ex quo irrefutabiliter iūctis euāgelicis lris cōuincitur Petꝛ illā scripsisse eplam. Q; q; ordinē earundē septē epistolaz. (de quo Hieronymus in ipsarū prologo sic ait, Sicut euāgelistas dudū ad ueritatis lineā correximus: ita has proprio ordini deo iuante reddidimus. Est em̄ prima earū Iacobi una, duæ Petri tres Ioannis, & Iudæi una) Erasmus inuenterit. Pro nihilo em̄ dū cens, q; uniuersa & catholica ecclīa unanīmi uoto eū sit amplexata ordinē, & firmiter teneat: quem sanctus presbiter Hieronymus in his tradidit: duas b. Petri (uel ut contendit illi: unam Petri, alteram Syluani) primas fecit, tertiam Iudæi, Iacobi quartā, & postremas tres Ioannis locauit: in hoc malens cum schismate ueterē sequi la tinorū errorem (de quo eodē prologo ait Hieronymus. Non ita est ordo apud Græcos, qui integre sapiunt fidemq; rectam sectantur, epistolarum septem quæ canonicæ nuncupantur: sicut in latinis codicibus inuenitur, ut quia Petrus est primus in ordine aplosū, primæ sint etiā eius epistolæ in ordine cæterarum) q̄ cū ipis latinis & tota ecclīa, ordinem tenere comprobatum.

M

¶ Qd̄ in modestiori adhuc temeritate curiositateq; schismatica etiā

post eiusmodi canonicas septem, epistolam illam quæ est B. Pauli ad Hebræos locauit, quasi minoris eam faciēs & nō uenerans ut Paulinam. Et in primæ eplæ Iohānis argumēto scdam & tertiam dicit nō aplo tribui sed Iohāni cuiusdā p̄sbytero. Qd̄ q̄ sit impiū ac schismaticū, uiderint ipsi ecclīæ pies, & ecclīastice zelatores docti. **P** **Q** ad calcē paraphrasī ca. 4. prioris B. Petri eplæ, sic stringit ad uerbū scripsit: laclurā regū, pbra, carceres, flagra, mortē, nemo fert æ quo animo, nisi q̄ fidē inuicīam cum euangelica charitate cōiunxerit. Sic ille: Quasi nulli in historijs legant, qui dæmonis supbia inebriati maluerint flammæ extremū ferre suppliciū, q̄ a peruersis resillire cōceptōibus. Notum satis est ex actis sacre Cōstantiensis synodi, an Chri an Luciferi martyres fuerint, Iohānes Hus & Hiero. Pragensis, qui etiā ultro & uultu quasi lato in paratos sibi sese dedit rogos. Quot heu se uel scipitio, uel gladio, aut laqueo crudeliter necauerunt, nō est certe talium numerus. Videat Erasmus, si istiusmodi hoies fidē inuicīam iunxerant charitati, cū tñ æ quo animo, i. omnino libere, s̄ta tormētis quæ passi sunt sancti Chri martyres, pdtissimis ac reprobis intētionibus subire mala elegerint. Nihil sanē sustinere non potest. pfunda quæq; amoris passio, siue charitas fuerit sancta, siue cupiditas improba.

Q in epistola ad dominum Matthæum, cardinalem Sedunensem (quā suæ in Iacobi eplāz paraphrasī p̄misit) ita inqt. Iam uidebar ad huius curricula metam puenisse, & ipse mihi ferias destinabam in hoc duntaxat genere studiorū. p̄pterea q̄ omnes epistolās explicuissē quas Pauli germanas esse iudicabā, quibus adiunxi Petri duas, & Iudæ unam, q̄ hæ nō solum cōsentirent cum Paulinis in uigore doctrinæ euangelicæ, uerū maioribus etiam tenebris, q̄ illæ essent inuolutæ. Si quidē quæ fert ad Hebræos, p̄ter q̄ multus argumentis conijci potest nō esse Pauli, cum stilo rhetorico uerius q̄ apostolico sit scripta, non p̄inde multum habet difficultatis, quemadmodum nec eæ quæ Iacobo Iohāniq; tribuuntur. Hæc

R Erasmus. Quæ si sobria existant, pia & catholica: postulo dispiciantur cardinæ dignitatis uiri, ad quos non reformidauit pauper & (ut ego sum) miserabilis uere homo, tā impia taq; schismatica scribere, & uiderint ipsi cardines ecclīæ quo spū hæc omnia Desiderij acceperint scripta, Est certe qui ab eis rōnem regat, in iudicio,

Deus. Non crediderim autem ullum eorū, ad quos tam accurate sua consecrat scripta Erasmus, legisse citra indignationem illa, si p̄penderint quorsum tenderent. Pro epistola autem Pauli ad Hebræos (cuius Erasmus hic temeritate impijssima quoad potest auctoritatem diluit) in superioribus nonnulla sunt dicta. Quæ uere autem ac sincere, sese q̄ ita recte ordinata reordinare molitus ē Erasmus & firmata ac uniuersalis ecclīæ multis comprobata iudicijs infirmare ac eis detrabere, excusando, quæ subijciam sit locutus, esto **S** lectoz iudicium, ita siquidem ait: Ego nullius obscuro gloriā, ne minē ē cathedra sua depello: nulli obstrepro studijs, & paulo post: Nulli me facitoni unq̄ admiscui, nemo meis scriptis us p̄lo factus est nigrior. Nullo seculo nō licuit alicubi dissentire a illum iniquior: nunc & ab Ambrosio, & ab Hieronymo, & ab Augustino nō nō raro dissentio, sed reuerēter, in Thomam etiam candidior, q̄ ut multis bonis & eruditis uiris gratum sit. Ita p̄ se locutus est Erasmus. Cui p̄ doctrinā pietatis negotio, ceteris p̄tergressis quoz falsitas constare potest uel ex p̄positiōe, clxxxvi. cū sequentibus tribus, dicēdū. Et si astringat nemo in singulis, cum beatis, uel Ambrosio, uel Hieronymo, uel Augustino sapere, sed in quibusdam, paucis tamen locis, ab hoc uel illo declinare debita cum uenerat one aut liceat aut oporteat, non paræ tamen refert, p̄ quibus id fiat causis. Ceterz dissentire aut aduersari eoz assertis quæ communi sequentium doctoz ōnia comprobata sunt, supba temeritas. Iis autem quæ ecclīæ iudicijs aut indubitato & cōmuni usu, illicitum prorsus est, impium & schismaticum.

Q capite primo eplæ Iacobi ita dicit Erasmus: Deus nr̄am salutem fidei potissimū uult acceptam ferri, & post nonnulla: Nihil morari deus nr̄a merita, tm̄ fiduciam erga se requirit, & rursum post alia q̄ta: Lex Mosaica magis p̄debat animi mala, q̄ sanabat. Erat enī lex ipsecta, & magis metu deterrebat, a malis, q̄ efficiebat ut hoies sp̄torecta sequerent. At euangelica lex p̄ charitatem a uolētibus ac liberis plus impetrat q̄ extorquetur illa. Hæc Erasmus, quæ oīa sunt in p̄cedentibus confutata.

Q cap. 2. itidem sic ait: Fides sine opibus nō magis est dicenda fides, quā cadauer hominis merc̄ hominis uocabulum. Item sic

Natura coniunctissima sunt fides & charitas, adeo ut alterum ab altero diuelli non possit, est enim charitas fidei comes in diuina. Nam fides absq; charitate, ne fides quidem est. Et hæc omnia iam reprobata sunt.

¶ **Q** etiam capite quarto, sic ait: In lege Mosaica non nihil datur humanis affectibus: Licebat odisse inimicū, fas erat studere parandis opibus, non habebatur iniustus, qui uim ui, qui conuicium conuicioꝝ re tudisset. Hæc sæpius monstrauius esse hæretica.

X ¶ **Q** cap. iij. primæ epistolæ B. Iohannis apli sic dicit, Iudicij metus ex mala conscia nascit: hoc etiã crebro antea reprobatur est.

¶ **Q** in epistola ad dominum Syluestrum, episcopum Wigornensem, ad hunc scripsit modum Erasmus. Paulum tibi mitto, qui nostra opera didicit, & fusius, & explanatus dicere, idq; latine. Itẽ: Nostra tarditas Pauli sublimitatẽ nõ assequēbatur: certe effeci ut frequentius terat manibus q̃ antea consueuit. Rursum: Antehac uis intelligebatur Paulus ab eruditissimis rudibus sermonis Romani, deniq; sic: Hic si nihil laudis debetur ingenio meo, si nihil eruditionis certe non nihil debetur industriæ. Hęc Erasmus ad dominum episcopum, quem dicit apud dominum Leonem Romanum Pontificem pro serenissimo Angliæ rege perpetuum oratorem. Quam sint autem à moribus ecclesiasticorum scriptorũ aliena, ne plus quidẽ adhuc uiderit reuerendorum episcoporum ordo, qui Christi ecclesiæ regimen utinam multi non quæ fuerint, sed impositum ut oportet, gerant. Quid uero tam crebris epistolis ad Imperatores, ad Reges, ad principes, ad summos quoq; pontifices medios & infimos, quibus dicat suas Erasmus paraphrases, latenti animo concupiuerit, quoue spiritu, ita ad omnem mundi plagam, sua (quæ maxime sonora est, & sirenum cantibus præstat) tuba declamarit: ipse paup̃lis per subsistens perpendat, illi cõsulo. Nemo sanè probatorum in diuinis scriptorum tanto studio egit, ut quæ emitteret opuscula, siue iure, siue iniuriã, à toto probarentur mundo. Sed de his satis.

Y ¶ **Q** epistolæ ipsius Pauli ad Hebræos, capite nono, inquit. Veteris tẽpli religio habebat ritus quosdam statasq; cõserimonias, quæ obseruatae, iustitiæ speciem haberent. Habebant sanctimoniam quandam, sed mundanam, nimirum in rebus extrarijs ac utilisibilis

bus sitam, cuiusmodi non nihil uidentur & apud gentes. Hæc Erasmus. Quæ dis, ciant episcopi uicarij Christi ad quos diriguntur, & appendant, utrum sint Christianæ consentanea pietati: cum Manichæi impietatem plane redoleant, qui ueterem legem nõ à deo uero datam cõtendebat. Atq; si quæ hic asserit Erasmus uera sunt, non errauit Manichæus. Nam si cõserimonias secundum legem in templi cultus obseruantia, iustitiæ speciem solum habebat, ac sanctimoniam tantum mundanam, cuiusmodi non nihil apud gentes uideantur, illa non uero deo iubente fiebant: sed illo, quem ueteris legis ore blasphemum contendebant Manichæi fuisse autorem, id est, dæmonum principe mandante.

¶ **Q** etiã capite undecimo scribit dicens: Enoch fidei debet hoc seu gloriæ seu fœlicitatis, quod sublatus ex hominum contubernio uiuit cum deo. Vbi primo Lutheranus plane est, quod fidei tribuit soli & gloriæ Enoch & fœlicitatem. Dein si Erasmus credit ipsum Enoch in cœlo cum deo iam gloriose uiuere, eius creditur ipsius leuitas quædam temeraria est, & arbitraria profus opinatio, nimirum nullis, aut diuinis eloquijs, aut solidis scriptorum sacrorum testimonijs comprobata. Magis pie credendum quoniam Enoch in corpore mortali seruat Deus cum Helia in sæculi finem, & hoc quidem in terrestri paradiso. Nihil tamen hic est temerarie asserendum.

F I N I S .

¶ Coloniae ex officina literaria honesti ciuis Petri Quentell, Anno uirginæ partus M. D. XXXVI. pridie Kalen. Septembres.

926
L